

[૨૩]

પારસપ્રભુ વંદું સદા, પાઓ ચેતનરસ,
પ્રભુ પારસ-સ્પર્શન થતાં જીવન બન્યું સરસ.

* આપણા બાવીસ તીર્થંકર ભગવંતોની કથા તમે હોંશથી વાંચી; હવે ભગવાન *
* શ્રી પાર્શ્વનાથ જિનેન્દ્રના દશભવની પવિત્ર કથા શરૂ કરતાં આનંદ થાય છે. આ કથા *
* આચાર્યગુણભદ્રસ્વામીરચિત ઉત્તરપુરાણ તેમ જ પં. દૌલતરામજી રચિત પાર્શ્વનાથચરિત *
* વગેરેના આધારે લખાયેલી છે; તે ઉપરાંત પ્રત્યક્ષ સંતોની કૃપા-પ્રસાદી વડે પ્રાપ્ત થયેલા *
* ઉત્તમ ભાવો પણ આ કથામાં ગુંથ્યા છે. પારસ-પ્રભુના દશ ભવની આ કથા ઉત્તમ *
* ક્ષમાધર્મનો બોધ આપે છે ને દુશ્મન પ્રતિ પણ મધ્યસ્થ રહીને આત્મસાધના કરવાનું *
* આપણને શીખવે છે. સાધર્મી બંધુઓ, તમે આનંદથી ભગવાનનું આ જીવનચરિત્ર *
* વાંચજો ને તેમાંથી ઉત્તમ સંસ્કાર મેળવજો. બાળકોમાં ઊંચા ધર્મસંસ્કાર રેડવા માટે *
* આવા સાહિત્યની આજે ખૂબ જ જરૂર છે; તે તરફ જેટલું લક્ષ અપાશે તેટલી સમાજની *
* ઉન્નતિ થશે. પારસપ્રભુના દશભવની કથા શરૂ થાય છે :- *

[(૧) ભગવાન પારસનાથ : પૂર્વભવ : બે ભાઈ : મરૂભૂતિ અને કમઠ]

ચોથાકાળે પોદનપુરમાં અરવિંદરાજા રાજ્ય કરતા હતા; તેના મંત્રીને બે પુત્રો હતા—તેમાં મોટો કમઠ ને નાનો મરૂભૂતિ; આ મરૂભૂતિ તે જ આપણા પારસનાથનો જીવ. (આ તેમનો નવમો પૂર્વભવ છે.)

કમઠ અને મરૂભૂતિ બંને સગા ભાઈ હતા, છતાં કમઠ કોઈ અને દુરાચારી હતો, મરૂભૂતિ શાંત અને સરલ હતો. જેમ એક જ લોઢામાંથી તલવાર પણ બને છે ને બખ્તર પણ બને છે; તલવાર કાપે છે, બખ્તર બચાવે છે; તેમ એક જ માતાના બે પુત્રો, તેમાં એક કપુત છે ને એક સપુત છે કોઈ કમઠ

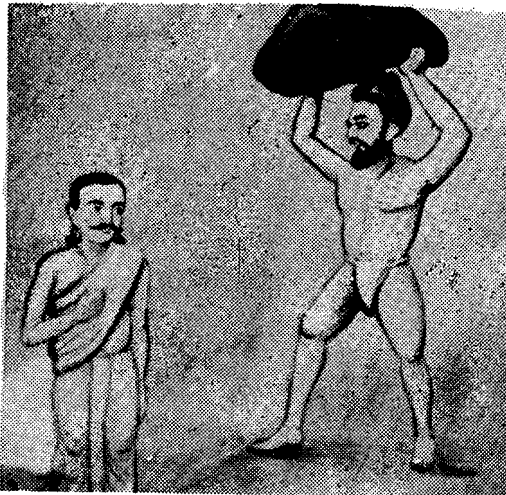
સદા દોષ દેખે છે ને મરૂભૂતિ વિનયથી સદ્ગુણ જીએ છે. વહાલા પાઠક! આગળ જતાં તને ખ્યાલ આવશે કે કોધથી જીવનું કેટલું બૂરું થાય છે! ને સદ્ગુણથી જીવ કેવો સુખી થાય છે!

અરવિંદ રાજાના મંત્રીએ એકવાર માથામાં સફેદ વાળ દેખીને મુનિ પાસે જિનદીક્ષા લઈ લીધી. રાજાએ તેના પુત્રને મંત્રી બનાવ્યો. મોટાભાઈ કમઠ દુષ્ટ હોવાથી તેને મંત્રી ન બનાવ્યો, પણ નાના મરૂભૂતિને મંત્રી બનાવ્યો. પોતે મોટો હોવા છતાં પોતાને મંત્રીપદ ન મળ્યું ને નાનાભાઈને મંત્રીપદ મળ્યું તેથી કમઠના મનમાં ઘણી ઈર્ષ્યા થતી હતી.

એક વખત રાજા અરવિંદ બીજા રાજા સામે લડવા માટે ગયો, ત્યારે મંત્રી મરૂભૂતિને પણ સાથે લઈ ગયો. રાજા અને મંત્રી બંને બહાર જતાં દુષ્ટ કમઠ પોતે જ જાણે રાજા હોય તેમ વર્તવા લાગ્યો. ને પ્રજાને હેરાન કરવા લાગ્યો. મરૂભૂતિની સ્ત્રી ઘણી સુંદર હતી, તેને દેખીને કમઠ તેના પર મોહિત થઈ ગયો. તેણે મરૂભૂતિની સુંદરી-સ્ત્રીને કપટપૂર્વક એક ફૂલવાડીમાં બોલાવી, અને તેની સાથે દુરાચાર કર્યો. કેટલાક દિવસ પછી, લડાઈનું કામ મરૂભૂતિ મંત્રીને સોંપીને અરવિંદરાજા પોદનપુર ગામમાં પાછા ફર્યા અને લોકો પાસેથી કમઠના દુરાચારની વાત તેણે સાંભળી; આવો અન્યાયી માણસ મારા રાજ્યમાં શોભે નહીં, એમ વિચારીને તેને માથે ટકો કરાવી, મોઢું કાળું કરી, ગઘેડા ઉપર બેસાડીને નગર બહાર કાઢી મૂક્યો. પાપી કમઠના આવા હાલ દેખીને નગરજનો કહેવા લાગ્યા કે જીઓ, પાપી જીવ એનાં પાપનું ફળ ભોગવી રહ્યો છે; માટે પાપથી દૂર રહો.

રાજાએ કમઠને કાઢી મૂક્યો તેથી તે ઘણો દુઃખી થયો અને તાપસી લોકોના મઠમાં જઈ બાવો થઈને રહેવા લાગ્યો, તથા કુગુરુઓની સેવા કરવા લાગ્યો. એને કાંઈ જ્ઞાન તો હતું નહીં, વૈરાગ્ય પણ ન હતો. અજ્ઞાનથી અને કોધથી હાથમાં મોટો પથરો ઉપાડીને, તે ઊભો ઊભો તપ કરતો હતો. એવામાં—શું બન્યું?...તે જાણતાં પહેલાં આપણે તેના ભાઈ મરૂભૂતિની તપાસ કરી લઈએ.

લડાઈમાં ગયેલો મરૂભૂતિ જ્યારે પાછો આવ્યો, અને પોતાના મોટા ભાઈ કમઠને રાજાએ કાઢી મૂક્યાની ખબર પડી, ત્યારે તેને ઘણું દુઃખ થયું. ભાઈ ઉપર તેણે કોધ ન કર્યો પણ ઊલટું તેને

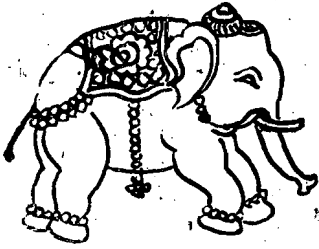

મળવાનું અને ઘરે પાછો લાવવાનું મન થયું. એટલે તે તેને પાછો બોલાવવા ગયો. શોધતાં શોધતાં જ્યાં કમઠ રહેતો હતો ત્યાં આવી પહોંચ્યો, અને પોતાના ભાઈને બાવો થઈને આમ ખોટું તપ કરતો દેખીને તેને ઘણું દુઃખ થયું. તેની પાસે જઈ, હાથ જોડીને તે કહેવા લાગ્યો કે હે ભાઈ! તમારા વગર મને ગમતું નથી. હવે જે થયું તે થયું; તમે આ ખોટા વેષને છોડી દો; મારી સાથે પાછા ઘરે આવો. તમે મારા મોટાભાઈ છો, માટે મારા પ્રત્યે કોધ ન કરતાં મને ક્ષમા કરો.—આમ કહીને તે મરૂભૂતિએ પોતાના મોટાભાઈ કમઠને વંદન કર્યું.

—પણ દુષ્ટ કમઠનો કોધ તો ઊલટો વધી ગયો. મારું આવું અપમાન આ મરૂભૂતિને લીધે

જ થયું છે, ને અહીં પણ તે મને દુઃખ દેવા માટે જ આવ્યો છે ! મારું પાપ અહીં બધા વચ્ચે તે કહી દેશે !—આમ વિચારી કોધમાં ને કોધમાં તે કમઠે હાથમાં ઉપાડેલો મોટો પથરો મરૂભૂતિના માથા ઉપર ફેંક્યો. મોટા પથરાનો ઘા લાગવાથી તરત જ મરૂભૂતિનું માથું ફાટી ગયું, તેમાંથી લોહીનો ધોધ વહેવા લાગ્યો ને થોડીવારમાં તેનું મરણ થઈ ગયું. અરેરે, કોધને લીધે સગા ભાઈના જ હાથે ભાઈનું મૃત્યુ થયું.—રે સંસાર ! જેમ સર્પ પાસેથી અમૃત કદી મળતું નથી તેમ કોધમાંથી કદી સુખ મળતું નથી. ક્ષમા જીવનો સ્વભાવ છે, તેના સેવનથી જ સુખ થાય છે.

પથર વડે જ્યારે મરૂભૂતિનું મૃત્યુ થયું ત્યારે તેને પણ દુઃખને લીધે આર્તધ્યાન થઈ ગયું; હજી આત્માનું જ્ઞાન તો તેને થયું ન હતું; એટલે આર્તધ્યાનથી મરીને તે સમ્મોદશિખરની નજીકના વનમાં મોટો હાથી થયો.

[પ્રિય પાઠક ! હાથી થયેલો આ પારસનાથ ભગવાનનો જીવ, આ હાથીના ભવમાં જ આત્મજ્ઞાન પામવાનો છે. તેની સુંદર કથા થોડી વારમાં તમે વાંચશો. પણ તે પહેલાં કમઠનું તથા રાજા અરવિંદનું શું થયું—તે જાણી લઈએ.]

કમઠે પોતાના ભાઈને પથર વડે છૂંદી નાંખ્યો—એ વાત જ્યારે આશ્રમના તાપસીએ જાણી ત્યારે તેમણે કમઠને પાપી જાણીને ત્યાંથી કાઢી મૂક્યો. પાપી કમઠ ચોરલોકો સાથે રહેવા લાગ્યો ને ચોરી કરવા લાગ્યો. ચોરી કરતાં પકડાયો ત્યારે તેને ખૂબ માર્યો. એ ઘણો દુઃખી થયો, પણ તેણે પોતાના ભાવ સુધાર્યા નહીં; અંતે કોધમાં મરીને તે કુક્કટ નામનો ભયંકર ઝેરી સર્પ થયો.

(૨) ભગવાન પારસનાથ પૂર્વભવ આઠમો : હાથી અને સર્પ

મરૂભૂતિ તો મરીને હાથી થયો છે, પણ આ બાજુ રાજા અરવિંદને તેની કાંઈ ખબર નથી; તે તો ચિંતા કરે છે કે મારો મંત્રી મરૂભૂતિ હજી કેમ પાછો ન આવ્યો ? એવામાં ત્યાં એક અવધિજ્ઞાની મુનિરાજ પધાર્યા, તેમનો ઉપદેશ સાંભળીને રાજા ઘણો ખુશી થયો. પછી પૂછ્યું કે મરૂભૂતિ ક્યાં છે ? તે હજી કેમ પાછો આવ્યો નથી ?

ત્યારે મુનિરાજે કહ્યું કે હે રાજા ! મરૂભૂતિને તો તેના ભાઈ કમઠે મારી નાખ્યો છે; અને મરીને તે હાથી થયો છે. તથા કમઠ મરીને સર્પ થયો છે.

એ સાંભળતાં જ રાજાને ખેદ થયો; તે વિચારવા લાગ્યો કે અરે ! આ સંસાર કેવો છે ! દુષ્ટનો સંગ કરવાથી મરૂભૂતિ દુઃખી થયો.

મુનિરાજે વૈરાગ્યથી સમજાવ્યું કે હે રાજા ! આ સંસારમાં આત્માનું જ્ઞાન જ્યાંસુધી ન કરે ત્યાંસુધી જીવને આવા જન્મ-મરણ થયા જ કરે છે. પોતાના હિતને માટે જીવે દુષ્ટ પુરુષોનો સંગ છોડી જાની—ધર્માત્માઓનો સંગ કરવા જેવો છે.

રાજા ઉદાસચિત્તે ઘેર આવ્યો; તે એકવાર રાજમહેલની અગાસીમાં બેઠો હતો ને મુનિરાજના ઉપદેશને યાદ કરીને વૈરાગ્યના વિચાર કરતો હતો. એવામાં એક ઘટના બની : આકાશમાં સુંદર રંગબેરંગી વાદળા ભેગા થવા લાગ્યા, ને થોડીકવારમાં તો એક અત્યંત સુંદર જિનમંદિર હોય એવું દૃશ્ય બની ગયું.

એનો દેખાવ અદ્ભુત હતો ! અહા, આકાશમાં આવું રમણીય જિનમંદિર, —તે દેખીને રાજાને એવો વિચાર આવ્યો કે હું પણ મારા રાજ્યમાં આવું જ મંદિર બનાવીશ. —આમ વિચારીને તે મંદિરનું ચિત્ર કરી લેવા તેણે તૈયારી કરી. પણ રાજાએ તો હજી કલમ હાથમાં લીધી ત્યાં તો વાદળાં વીખરાઈ ગયા ને તે અદ્ભુત મંદિરની રચના અદૃશ્ય થઈ ગઈ.

રાજા તો આ દેખીને દિંગ થઈ ગયો....અરે ! આવો અસ્થિર સંસાર ! સંયોગ આવા ક્ષણભંગુર ! આ રાજપાટ—રાણી—શરીર એ બધા સંયોગો પણ વાદળાં જેવા અસાર અને વિનાશિક છે. અરે, આવા અસ્થિર ઈન્દ્રિયવિષયોમાં દિનરાત મગ્યા રહેવું—તે જીવને શોભતું નથી. આ શરીર ક્ષણભંગુર છે ને ભોગો તો દુઃખ દેનાર જ છે. જેણે પોતાનું હિત કરવું હોય તેણે આવા ભોગોના મોહમાં જીવન ગુમાવવું યોગ્ય નથી. જેમ આ વાદળાં ક્ષણનાય વિલંબ વગર વીખરાઈ ગયા, તેમ હું પણ હવે તો ક્ષણનાય વિલંબ વગર આ સંસાર છોડીને મુનિ થઈશ ને આત્મધ્યાન વડે કર્મના વાદળાં વીખેરી નાંખીશ.

આ પ્રમાણે અત્યંત વૈરાગ્યપૂર્વક રાજપાટ છોડીને અરવિંદ રાજા વનમાં ચાલ્યા ગયા ને દિગંબર ગુરુ પાસે દીક્ષા લઈને મુનિ થયા. તે અરવિંદમુનિરાજ પાસેથી હાથીનો જીવ આત્મજ્ઞાન પામે છે તેનું રોમાંચક વર્ણન હવેના પ્રકરણમાં વાંચશો.

ભગવાન પારસનાથ : હાથીના ભવમાં સમ્યક્ત્વ—પ્રાપ્તિ

સમ્મેદશિખર...એ આપણા જૈનધર્મનું મહાન તીર્થ છે, અનંતા જીવો ત્યાંથી સિદ્ધપદ પામ્યા છે, તેની યાત્રા કરતાં સિદ્ધપદનું સ્મરણ થાય છે. અનેક મુનિઓ ત્યાં આત્માનું ધ્યાન કરે છે. આવા સમ્મેદશિખર મહાન તીર્થની યાત્રા કરવા માટે એક મોટો સંઘ ચાલ્યો જાય છે. એ યાત્રાસંઘમાં અનેક મુનિઓ ને હજારો શ્રાવકો છે, કેટલાય નાનાં બાળકો પણ હોંશે હોંશે જાત્રા કરવા જઈ રહ્યા છે; અરવિંદ મુનિરાજ પણ સંઘની સાથે વિહાર કરી રહ્યા છે. રત્નત્રયધારી તે મુનિરાજ ધર્મકથા કરે છે ને આત્માનું સ્વરૂપ સમજાવે છે, તે સાંભળીને સૌને ઘણો આનંદ થાય છે; કોઈવાર ભક્તિપૂર્વક મુનિરાજને આહારદાન દેવાનો લાભ મળતાં શ્રાવકોને ઘણો હર્ષ થાય છે; અરસપરસ સૌ સાધર્મીઓ ધર્મચર્ચા કરે છે, પંચપરમેષીનાં ગુણ ગાય છે;—આમ બહુ જ આનંદપૂર્વક મોટો સંઘ સમ્મેદશિખરની યાત્રા કરવા માટે જઈ રહ્યો છે. ચાલતાં—ચાલતાં સંઘે એક વનમાં પડાવ નાંખ્યો. શાંત વન હજારો મનુષ્યોના કોલાહલથી ગાજી ઊઠ્યું. જંગલમાં જાણે નગરી વસી ગઈ. અરવિંદ મુનિરાજ એક ઝાડ નીચે આત્માના ધ્યાનમાં બેઠા છે. એવામાં અચાનક એક ઘટના બની...શું બન્યું? તે સાંભળો.

એક મોટો હાથી ગાંડો થઈને ચારેકોર દોડાદોડ કરવા લાગ્યો, ને લોકો નાસભાગ કરવા લાગ્યા. કોણ છે એ હાથી? થોડાક ભવ પછી તો એ હાથી પારસનાથ ભગવાન થવાનો છે. જે પૂર્વભવમાં મરૂભૂતિ હતો ને મરીને હાથી થયો છે; તે જ હાથી આ છે. એનું નામ વજ્રઘોષ છે; તે હાથી આ વનનો રાજા છે, ને ભાન વગર જંગલમાં ભટકી રહ્યો છે. સુંદર વનમાં એક મોટું સરોવર છે; તેમાં હાથી રોજ નહાય છે, વનનાં મીઠાં ફળફૂલ ખાય છે, ને હાથણીઓ સાથે રમે છે. નિર્જન વનમાં માણસો ક્યારેક જ દેખાય છે. નિર્જન વનમાં આટલા બધા માણસો ને વાહનો હાથીએ કદી જોયા ન હતા; તેથી માણસોને દેખીને હાથી રઘવાયો બન્યો ને ગાંડો થઈને ચારેકોર ધૂમવા લાગ્યો, જે હડફેટમાં આવે તેને મારવા લાગ્યો; લોકો તો ચીસેચીસ પાડીને ચારેકોર ભાગવા લાગ્યા. હાથીએ

કોઈને પગ નીચે છૂંદી નાખ્યા તો કોઈને સૂંઢથી પકડીને ઊંચે ઊઠાવ્યા; રથને ભાંગી નાંખ્યા ને ઝાડને ઊખેડી નાખ્યા. ઘણા માણસો ભયભીત થઈને મુનિરાજના શરણમાં પહોંચી ગયા.

ગાંડો હાથી ચારેકોર ફરતો-ફરતો, જ્યાં અરવિંદ મુનિરાજ બિરાજતા હતા તે તરફ કિકિયારી કરતો દોડ્યો. લોકોને બીક લાગી કે અરે, આ હાથી મુનિરાજને શું કરી નાંખશે? મુનિરાજ તો શાંત થઈને બેઠા છે. એમને જોતાં જ સૂંઢ ઊંચી કરીને હાથી તેમના તરફ દોડ્યો...પણ...

—પણ અરવિંદ મુનિરાજની છાતીમાં એક ચિહ્ન જોતાં જ તે હાથી એકદમ શાંત થઈ ગયો...તેને થયું કે અરે, આમને તો મેં ક્યાંક જોયા છે...આ મારા કોઈ ઓળખીતા ને હિતસ્વી હોય એમ મને લાગે છે. આવા વિચારમાં હાથી એકદમ શાંત થઈને ઊભો રહ્યો; એનું ગાંડપણ મટી ગયું ને મુનિરાજ સામે સૂંઢ નમાવીને બેસી ગયો.

"લોકો તો આશ્ચર્ય પામી ગયા કે અરે! મુનિરાજ પાસે આવતાં જ આ ગાંડો હાથી એકાએક શાંત કેમ થઈ ગયો! આ બનાવ દેખીને ચારેકોરથી માણસો મુનિરાજ પાસે દોડી આવ્યા. મુનિરાજે અવિજ્ઞાન વડે હાથીના પૂર્વભવને જાણી લીધો; અને શાંત થયેલા હાથીને સંબોધીને કહ્યું : અરે બુદ્ધિમાન! આ પાગલપણું તને નથી શોભતું. આ પશુતા, અને આ હિંસા તું છોડ! પૂર્વભવમાં તું મરૂભૂતિ હતો; ત્યારે હું અરવિંદરાજા હતો તે મુનિ થયો છું; અને તું મારો મંત્રી હતો, પણ આત્માનું ભાન ભૂલીને આર્તધ્યાનથી તું આ પશુપર્યાય પામ્યો...હવે તો તું ચેત અને આત્માને ઓળખ.

મુનિરાજના મીઠાં વચન સાંભળીને હાથીને ઘણો વૈરાગ્ય થયો, તેને પોતાના પૂર્વભવનું જાતિસ્મરણ જ્ઞાન થયું. પોતાના દુષ્કર્મ માટે તેને ઘણો પસ્તાવો થયો; તેની આંખોમાંથી આંસુની ધાર પડવા લાગી, વિનયથી મુનિરાજના ચરણોમાં માથું નમાવીને તેમની સામે જોઈ રહ્યો...કુદરતી તેનું જ્ઞાન એટલું ઊઘડી ગયું કે તે મનુષ્યની ભાષા સમજવા લાગ્યો...અને મુનિરાજની વાણી સાંભળવાની તેને જિજ્ઞાસા જાગી.

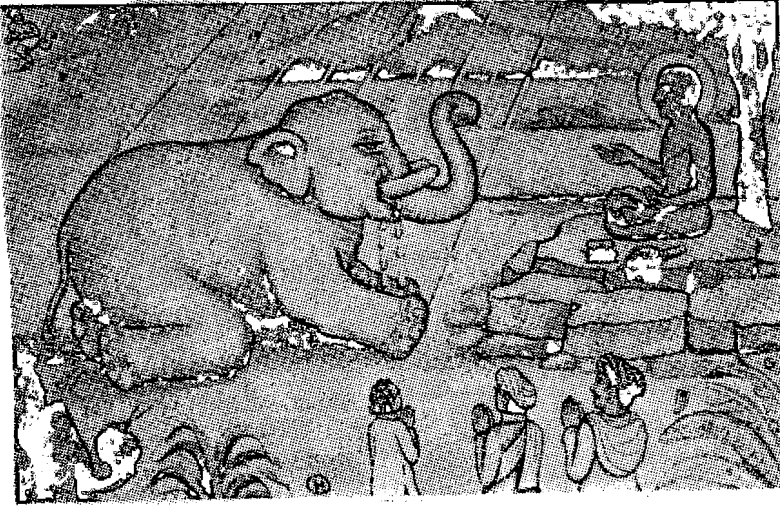
મુનિરાજે જોયું કે આ હાથીના જીવના પરિણામ અત્યારે વિશુદ્ધ થયા છે, તેને આત્મા સમજવાની તીવ્ર જિજ્ઞાસા જાગી છે અને તે એક હોનહાર તીર્થકર છે...એટલે અત્યંત પ્રેમથી (વાત્સલ્યથી) તે હાથીને ઉપદેશ દેવા લાગ્યા : અરે હાથી! તું શાંત થા. આ પશુપર્યાય એ કાંઈ તારું સ્વરૂપ નથી, તું તો દેહથી ભિન્ન ચૈતન્યમય આત્મા છો. આત્માના જ્ઞાન વગર ઘણા ભવમાં તે ઘણાં દુઃખ ભોગવ્યા, હવે તો આત્માનું સ્વરૂપ જાણ અને સમ્યક્દર્શનને ધારણ કર. સમ્યક્દર્શન જ જીવને મહાન સુખકર છે. રાગ અને જ્ઞાનને એકમેક અનુભવવાનો અવિવેક તું છોડ...છોડ! તું પ્રસન્ન થા...સાવધાન થા...અને સદાય ઉપયોગરૂપ સ્વદ્રવ્ય જ મારું છે એમ તું અનુભવ કર. તેથી તને ઘણો આનંદ થશે. તું નિકટભવ્ય છો, માટે આજે જ આવો અનુભવ કર.

હાથી ખૂબ ભક્તિથી સાંભળે છે. મુનિરાજના શ્રીમુખથી આત્માના સ્વરૂપની અને સમ્યક્દર્શનની વાત સાંભળતાં તેને ઘણો હર્ષોલ્લાસ થાય છે, તેનાં પરિણામ વધુ ને વધુ નિર્મળ થતા જાય છે...તેના અંતરમાં સમ્યક્દર્શનની તૈયારી ચાલી રહી છે.

મુનિરાજ તેને આત્માનું શુદ્ધસ્વરૂપ દેખાડે છે : રે જીવ! તારો આત્મા અનંત ગુણરત્નોનો ખજાનો છે... આ હાથીનું જાડું શરીર તે તો પુદ્ગલ છે, તે કાંઈ તું નથી. તું તો જ્ઞાનસ્વરૂપ

છો. તારા જ્ઞાનસ્વરૂપમાં પાપ તો નથી ને પુણ્યનો શુભરાગ પણ નથી; તું તો વીતરાગી આનંદમય છો. —આવા તારા સ્વરૂપને અનુભવમાં લે.

—આમ ઘણા પ્રકારે મુનિરાજે સમ્યગ્દર્શનનો ઉપદેશ આપ્યો...તે સાંભળીને હાથીના પરિણામ અંતર્મુખ થયા...અને અંતરમાં પોતાના આત્માનું સાચું સ્વરૂપ દેખીને તેને સમ્યગ્દર્શન થયું...પરમ આનંદનો અનુભવ થયો...તેને એમ થયું કે —‘અહા, અમૃતના દરિયા મારા આત્મામાં ડોલી રહ્યા છે..પરભાવોથી ભિન્ન સાચું સુખ મારા આત્મામાં અનુભવાય છે. ક્ષણમાત્ર આવા આનંદના અનુભવથી અનંત ભવનો થાક ઊતરી જાય છે.’ આવા આત્માનો વારંવાર અનુભવ કરવાનું તેને મન થયું..ઉપયોગ ફરી ફરીને અંતરમાં એકાગ્ર થવા લાગ્યો. આ અનુભવના અર્થિત્ય અપાર મહિમાનો કોઈ પાર ન હતો. “આત્મ-ઉપયોગ સહજપણે ઝડપથી પોતાના સ્વસ્વરૂપ તરફ વળતાં સહજ નિર્વિકલ્પ સ્વરૂપ અનુભવાયું..ચૈતન્યપ્રભુ પોતાના ‘એકત્વ’માં આવીને નિજાનંદમાં ડોલવા લાગ્યા...વાહ આત્માનું સ્વરૂપ કોઈ અદ્ભુત છે. પરમ તત્ત્વને પામીને, મારા ચૈતન્યપ્રભુને મેં મારામાં જ દેખ્યા..”

—આમ સમ્યગ્દર્શન થતાં હાથીના આનંદનો કોઈ પાર નથી. તેની આનંદમય ચેષ્ટાઓ, તથા તેની આત્મશાંતિ દેખીને મુનિરાજને પણ ખ્યાલ આવી ગયો કે હાથીનો જીવ આત્મજ્ઞાન પામ્યો છે, ભવનો છેદ કરીને તે મોક્ષના માર્ગમાં આવ્યો છે. મુનિરાજે પ્રસન્ન થઈને હાથ ઊંચો કરીને હાથીને આશીર્વાદ આપ્યા. સંઘના હજારો લોકો આ દૃશ્ય દેખીને બહુ ખુશી થયા. એક ક્ષણમાં આ બધું શું બની રહ્યું છે તે સૌ આશ્ચર્યથી જોવા લાગ્યા.

આત્માનું જ્ઞાન થતાં હાથી તો ઘણા જ ભક્તિભાવથી મુનિરાજનો ઉપકાર માનવા લાગ્યો...અરે, પૂર્વે આત્માના ભાન વિના આર્તધ્યાન કરવાથી હું પશુદશાને પામ્યો, પણ હવે મુનિરાજના પ્રતાપે મને આત્મભાન થયું છે, ને તે આત્માના ધ્યાન વડે હું પરમાત્મા થઈશ.—એમ વિચારીને તે હાથી સૂંઢ નમાવીને મુનિરાજને નમસ્કાર કરતો હતો.

[જીઓ તો ખરા, બંધુઓ ! આપણો જૈનધર્મ કેવો મહાન છે કે તેના સેવન વડે એક પશુ પણ

આત્મજ્ઞાન કરીને પરમાત્મા બની શકે છે ! દરેક આત્મામાં પરમાત્મા થવાની તાકાત છે —એમ આપણો જૈનધર્મ બતાવે છે. વાહ...જૈનધર્મ...વાહ !]

મુનિરાજ પાસેથી સમ્યગ્દર્શનનું સ્વરૂપ સમજીને, હાથીની સાથે સાથે બીજા પણ ઘણાય જીવો સમ્યગ્દર્શન પામ્યા. જેમ તીર્થકર એકલા મોક્ષમાં ન જાય, બીજા ઘણાય જીવો પણ તેમની સાથે મોક્ષ પામે, તેમ અહીં તીર્થકરનો આત્મા સમ્યગ્દર્શન પામતાં બીજા ઘણાય જીવો પણ તેમની સાથે સમ્યગ્દર્શન પામ્યા; અને ચારેકોર ધર્મનો જયજયકાર થઈ ગયો. થોડીવાર પહેલાં જે હાથી ગાંડો થઈને હિંસા કરતો હતો, તે જ હાથી હવે આત્મજ્ઞાની થઈને શાંત અહિંસક બની ગયો, અને મુનિરાજ પાસેથી ફરી ફરી ધર્મ સાંભળવા માટે આતુરતાથી તેમની સામે જોઈ રહ્યો. ઘણા શ્રાવકો પણ ઉપદેશ સાંભળવા બેઠા હતા.

શ્રી મુનિરાજે મુનિધર્મનો તથા શ્રાવકધર્મનો ઉપદેશ આપ્યો : સમ્યગ્દર્શન અને આત્મજ્ઞાન ઉપરાંત જ્યારે ચારિત્રદશા થાય એટલે કે આત્માનો ઘણો અનુભવ થાય ત્યારે જીવને મુનિદશા થાય છે. તે મુનિઓ ઉત્તમ ક્ષમા વગેરે દસ ધર્મોને પાળે છે અને હિંસાદિક પાંચ પાપો તેમને જરાય હોતાં નથી એટલે અહિંસા વગેરે પાંચ મહાવ્રત તેમને હોય છે. —અને સમ્યગ્દર્શન થવા છતાં જે જીવો મુનિ ન થઈ શકે તેઓ શ્રાવકધર્મ પાળે છે; તેને આત્માના જ્ઞાનસહિત અહિંસા વગેરે પાંચ અણુવ્રત હોય છે. તિર્થયગતિમાં પણ શ્રાવકધર્મનું પાલન થઈ શકે માટે હે ગજરાજ ! તમે શ્રાવકધર્મને અંગીકાર કરો.

મુનિરાજ પાસેથી ધર્મનો ઉપદેશ સાંભળીને ઘણા જીવોએ વ્રત ધારણ કર્યા. હાથીને પણ ભાવના જાગી કે જો હું મનુષ્ય હોત તો હું પણ ઉત્તમ મુનિધર્મને અંગીકાર કરત; આમ મુનિધર્મની ભાવના સહિત તેણે શ્રાવકધર્મ અંગીકાર કર્યો, એટલે મુનિરાજના ચરણોમાં નમસ્કાર કરીને તેણે પાંચ અણુવ્રત ધારણ કર્યા...તે શ્રાવક બન્યો.

સમ્યગ્દર્શન પામીને વ્રતધારી થયેલો તે વજ્રઘોષ હાથી વારંવાર મસ્તક નમાવીને અરવિંદમુનિરાજને નમસ્કાર કરવા લાગ્યો, સૂંઢ ઊંચીનીચી કરીને ઉપકાર માનવા લાગ્યો. હાથીની આવી ધર્મચેષ્ટા દેખીને શ્રાવકો બહુ રાજી થયા; અને જ્યારે મુનિરાજે પ્રસિદ્ધ કર્યું કે—આ હાથીનો જીવ આત્માની ઉન્નતિ કરતો-કરતો ભરતક્ષેત્રમાં ૨૩ મા તીર્થકર થશે.—ત્યારે તો સૌના હર્ષનો પાર ન રહ્યો; હાથીને ધર્માત્મા જાણીને ઘણા પ્રેમથી શ્રાવકો તેને નિર્દોષ આહાર દેવા લાગ્યા.

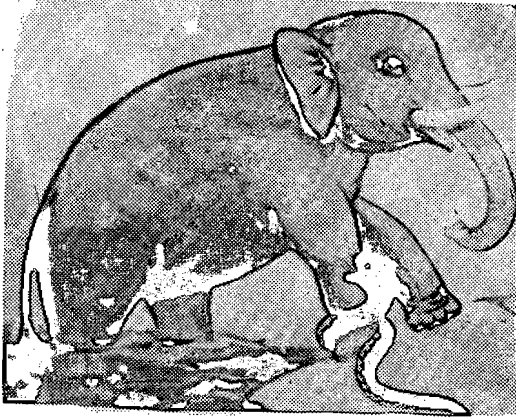
યાત્રાસંઘ થોડો વખત તે વનમાં રોકાઈને પછી સમ્મેદશિખર તરફ ચાલ્યો; હાથીનો જીવ થોડા ભવ પછી આ જ સમ્મેદશિખર ઉપરથી મોક્ષ પામવાનો છે. તેની યાત્રા કરવા સંઘ જાય છે. અરવિંદ મુનિરાજ પણ સંઘની સાથે વિહાર કરવા લાગ્યા. ત્યારે હાથી પણ અત્યંત વિનયપૂર્વક પોતાના ગુરુને વળાવવા માટે દૂર સુધી પાછળ પાછળ ગયો...અંતે ફરીફરીને મુનિરાજને નમસ્કાર કરીને ગદગદભાવે પોતાના વનમાં પાછો આવ્યો.

હાથી હવે પાંચવ્રત સહિત નિર્દોષ જીવન જીવે છે; પોતે જે શુદ્ધ આત્મા અનુભવ્યો છે તેની ફરીફરીને ભાવના કરે છે. કોઈ પણ જીવને તે હેરાન કરતો નથી, ત્રસહિંસા થાય તેવો ખોરાક ખાતો નથી; શાંતભાવથી રહે છે, ને સુકાઈ ગયેલા ઘાસપાન ખાય છે; કોઈવાર ઉપવાસ પણ કરે છે. ચાલતી વખતે પગ પણ જોઈને-જોઈને મૂકે છે. હાથિણીનો સંગ તેણે છોડી દીધો છે. મોટા શરીરને લીધે જીવોને દુઃખ ન થાય તે માટે શરીરને બહુ હલાવતો નથી; વનના પ્રાણીઓ સાથે શાંતિથી રહે છે ને ગુરુના ઉપકારને વારંવાર યાદ કરે છે. હાથીની આવી શાંત ચેષ્ટા દેખીને બીજા હાથીઓ તેની સેવા

કરે છે; વનના વાંદરા અને બીજાં પશુઓ પણ તેના ઉપર પ્રેમ રાખે છે ને સૂકાં ઘાસપાન લાવીને તેને ખવડાવે છે.

પૂર્વભવનો તેનો ભાઈ કમઠ, કે જે ક્રોધથી મરીને ઝેરી સર્પ થયો છે તે વનમાં જ રહે છે, જીવ-જંતુઓને મારીને ખાય છે ને નવાં પાપ બાંધે છે.

એક દિવસ હાથીને તરસ લાગી એટલે પાણી પીવા માટે તે સરોવર પાસે આવ્યો; તળાવને કિનારે ઝાડ ઉપર ઘણા વાંદરા રહેતા હતા, તે આ હાથીને જોઈને ખુશી થયા. તળાવમાં ચોખ્ખું પાણી જોઈને તે પીવા માટે હાથી સરોવરમાં ઊતર્યો; પણ તેનો પગ ઊંડા કાદવમાં ખૂંચી ગયો...તે કાઢવાની ઘણી મહેનત કરવા છતાં નીકળી ન શક્યો. આથી તે હાથીએ આહાર-પાણીનો ત્યાગ કરીને સમાધિમરણની તૈયારી કરી; તે પંચપરમેષ્ટીને યાદ કરીને આત્માનું ચિંતન કરવા લાગ્યો. વૈરાગ્યપૂર્વક તે એમ વિચારવા લાગ્યો કે અરે, અજ્ઞાનથી કુમરણ તો મેં અનંતવાર કર્યા, પણ હવે આ અવતાર સફળ છે કે જેમાં સમાધિમરણનો સુઅવસર મળ્યો. શ્રી મુનિરાજે મારા ઉપર મહાન કૃપા કરીને દેહથી ભિન્ન મારું સ્વરૂપ મને સમજાવ્યું, મારા નિધાન મને દેખાડ્યા; તેમની કૃપાથી મારો નિજવૈભવ મેં મારા આત્મામાં દેખ્યો. બસ, હવે આ દેહથી ભિન્ન આત્માની ભાવના વડે હું સમાધિમરણ કરીશ.

હાથીને કાદવમાં ખૂંચી ગયેલો જોઈને તેને બચાવવા વનના વાંદરા ઘણી કિકિયારી કરવા લાગ્યા. પણ એ નાનકડા વાંદરા મોટા હાથીને કઈ રીતે બહાર કાઢી શકે? એવામાં સર્પ થયેલો કમઠનો જીવ ફૂંકાડા મારતો ત્યાં આવ્યો; હાથીને દેખતાં જ પૂર્વભવના વેરના સંસ્કારને લીધે તેને ઘણો ક્રોધ ચડ્યો ને દોડીને હાથીને કરડ્યો. કાળકૂટ ઝેરવાળો સર્પ કરડવાથી હાથીને ઝેર ચડ્યું અને થોડા વખતમાં તેનું મરણ થયું. પરંતુ આ વખતે તેણે પહેલાંની જેમ આર્તધ્યાન ન કર્યું, આ વખતે તો આત્માના જ્ઞાનસહિત ધર્મની ઉત્તમ ભાવના ભાવતાં-ભાવતાં તેણે સમાધિમરણ કર્યું...અને દેહ છોડીને તે બારમા સ્વર્ગમાં દેવ થયો.

સર્પ હાથીને કરડ્યો તે દેખીને એક વાંદરીને ઘણી ખીજ ચડી તેણે તે સર્પને મારી નાખ્યો; પાપી સર્પ આર્તધ્યાનથી મરીને પાંચમી નરકમાં ગયો. એક વખતના બે સગા-ભાઈ, તેમાં પુણ્ય-પાપના ફળઅનુસાર એક તો સ્વર્ગમાં ગયો ને બીજો નરકમાં ગયો.

તીર્થંકરાદિ મહાપુરુષોના જીવનમાંથી આત્માની આરાધના કરવાનું શીખવાનું છે. પાપના ફળમાં નરકાદિના ભયંકર દુઃખ મળે છે, માટે તે છોડવા; પુણ્યના ફળમાં સ્વર્ગ મળે છે—એમ જાણવું; ને આત્માના જ્ઞાનસહિત વીતરાગભાવથી મોક્ષ મળે છે—એમ સમજીને તેની ઉપાસના કરવી.

[૩] હાથી બારમા સ્વર્ગમાં... સર્પ પાંચમી નરકમાં

આપણા ચરિત્રનાયકનો જીવ પહેલાં મરૂભૂતિ હતો, પછી હાથી થયો ને આત્મજ્ઞાન પામ્યો; ત્યાંથી સમાધિમરણ કરીને બારમા સ્વર્ગમાં દેવ થયો છે—તેનું નામ શશિપ્રભદેવ. તે સ્વર્ગની દિવ્યવિભૂતિ દેખીને આશ્ચર્ય પામ્યો, અને અવધિજ્ઞાનથી જાણ્યું કે મેં પૂર્વે હાથીના ભવમાં ધર્મની આરાધના સહિત જે વ્રત પાળ્યા તેનું આ ફળ છે; આમ જાણીને તેને ધર્મ પ્રત્યે વિશેષ બહુમાન થયું; પૂર્વભવમાં આત્મજ્ઞાન દેનાર મુનિરાજનો ઉપકાર ફરીફરીને યાદ કર્યો; અને પછી સ્વર્ગમાં બિરાજમાન શાશ્વત જિનબિંબની પૂજા કરી. દેવલોકની એ રત્નમય શાશ્વત વીતરાગ મૂર્તિને દેખતાં જ તે અતિશય આનંદ પામ્યો, ને આવી જ મારો આત્મા છે—એમ ભાવેના કરી. તે અસંખ્યાત વર્ષો સુધી દેવલોકમાં રહ્યો; ત્યાં બહારમાં અનેક પ્રકારનાં કલ્પવૃક્ષ પાસેથી સુખસામગ્રી મળતી હતી, ને અંદરમાં પોતાના ચૈતન્ય—કલ્પવૃક્ષનાં સેવનથી તે સાચું સુખ અનુભવતો હતો. જીઓ તો ખેરા, જૈનધર્મના પ્રતાપે એક પશુ પણ દેવ થયો, ને થોડા વખતમાં તો તે ભગવાન થશે! અહા, જેના પ્રતાપે પશુ પણ પરમાત્મા બની જાય છે—એવા જૈનધર્મનો જય હો. આપણે પણ સંસારથી છૂટીને પરમાત્મા બનવા માટે જૈનધર્મમાં કહેલા આત્માનું સ્વરૂપ ઓળખવું જોઈએ.

કમઠનો જીવ કે જે સર્પ થયો હતો તે મરીને પાંચમી નરકમાં ગયો ને અસંખ્ય વર્ષ સુધી બહુ જ દુઃખી થયો. એની ભૂખ—તરસનો કોઈ પાર ન હતો, એના શરીરના રોજ હજારો કટકા થઈ જતા; લોઢાનો ગોળો પણ ઓગળી જાય એવી તો ઠંડી હતી; કરવત અને ભાલાથી તેનું શરીર કપાતું હતું. આત્માનું જ્ઞાન તો તેને હતું નહીં, ને સારા ભાવ પણ ન હતા, અજ્ઞાનથી અને ભૂંડા ભાવોથી તે બહુ જ દુઃખી થતો હતો. પૂર્વભવમાં તેના ભાઈ પ્રત્યેના ક્રોધના સંસ્કાર હજી પણ તેણે છોડ્યા ન હતા. તે ક્રોધમાં ને ક્રોધમાં નરકમાંથી નીકળીને એક મોટો ભયંકર અજગર થયો.

[૪] ભગવાન પારસનાથ : પૂર્વભવ છટ્ટો : અગ્નિવેગ—મુનિ અને અજગર

આપણા કથાનાયક ભગવાન પારસનાથનો જીવ સ્વર્ગમાંથી અવીને જંબૂદ્વીપના વિદેહક્ષેત્રમાં અવતર્યો. તે વિદેહમાં સીમંધરાદિ તીર્થકરો સદાય બિરાજે છે ને દિવ્યધ્વનિમાં આત્માનું સ્વરૂપ સમજાવે છે. હજારો કેવળી—અરિહંત ભગવંતો અને લાખો જિનમુનિઓ તે દેશમાં વિચરે છે. ત્યાં કરોડો મનુષ્યો આત્માને ઓળખે છે ને ધર્મને સાધે છે. એ દેશની શોભા અદ્ભુત છે. દેવો પણ ત્યાં ભગવાનનાં દર્શન કરવા આવે છે.

આવા સુંદર વિદેહક્ષેત્રના પુષ્કલાવતી દેશમાં વચ્ચે વિજયાર્દ્ર—પર્વત છે, તેના પર વિદ્યાધરોનાં નગર છે. તે વિદ્યાધરોના એક નગરમાં વિદ્યુતગતિ નામના રાજા અને વિદ્યુતમાળા નામની રાણી હતી; તે રાજા—રાણીને ત્યાં પારસનાથનો જીવ અવતર્યો, તેનું નામ અગ્નિવેગ. તે પૂર્વભવમાંથી જ આત્મજ્ઞાનને સાથે લાવ્યા હતા. એ નાનકડા જ્ઞાનીની બાલચેષ્ટાઓ દેખીને સૌને ઘણો આનંદ થતો હતો. રાજકુમાર અગ્નિવેગ એક વાર વનમાં ગયા હતા; ત્યાં વનની શોભા નિહાળતાં—નિહાળતાં અચાનક તેણે એક સાધુ દેખ્યા. તે સાધુ આત્માના ચિંતનમાં એકાગ્ર હતા, જાણે કે ભગવાન બેઠા હોય—એવો તેમનો દેખાવ હતો. તેમને દેખતાં જ અગ્નિવેગને ઘણો આનંદ થયો; નજીક જઈ તેમને વંદન કરીને તેમની પાસે બેઠો, અને આત્માના વિચાર કરવા લાગ્યો કે અહો! આવી સાધુદશા ધન્ય છે. આત્મામાં એકાગ્ર થઈને ઘણા આનંદનો અનુભવ થાય એવી આ દશા છે.

થોડીવારમાં મુનિરાજનું ધ્યાન પૂરું થતાં ફરી નમસ્કાર કર્યા, ને મુનિરાજે તેને ધર્મના આશીષ આપ્યા, અને કહ્યું : હે ભવ્ય ! આત્માના સમ્યક્સ્વભાવને તો તમે જાણ્યો છે, હવે તે સ્વભાવને વિશેષપણે સાધવા માટે તમે સાધુદશાનું ચારિત્ર અંગીકાર કરો. હવે તમારો સંસાર ઘણો જ થોડો બાકી છે; મનુષ્યના ત્રણ ભવ કરીને તમે મોક્ષ પામશો. પહેલાં તમે ચક્રવર્તી થશો ને ત્યાર પછી તીર્થંકર થઈને મોક્ષ પામશો.

અહા, પોતાના મોક્ષની વાત સાંભળતાં કોને આનંદ ન થાય ? મુનિરાજ પાસેથી પોતાના મોક્ષની વાત સાંભળીને અગ્નિવેગને પણ ઘણો આનંદ થયો. સંસારપ્રત્યે તેને ઘણો વૈરાગ્ય જાગ્યો કે અરે, મારે તો અલ્પકાળમાં મોક્ષ સાધવો છે; મારે આ રાજપાટમાં બેસી રહેવું ન પાલવે. હું તો આજે જ મુનિ થઈને આત્માની સાધનામાં એકાગ્ર થઈશ.

આ પ્રમાણે યુવાનવયમાં તે રાજકુમાર વૈરાગ્ય પામ્યા ને મુનિરાજ પાસે દીક્ષા લઈને સાધુદશા ધારણ કરી. રાજપાટ છોડ્યા, સ્ત્રી-પુત્ર છોડ્યા અને વસ્ત્ર પણ છોડ્યા; સર્વ પરિગ્રહ છોડી દીધો, અને કષાયોને પણ છોડીને અંતરના એકત્વસ્વરૂપને ધ્યાવવા લાગ્યા : મારો આત્મા સર્વે પરભાવોથી જુદો છે; હું એકલો છું, જ્ઞાન અને સુખથી પરિપૂર્ણ છું—આવા નિજાત્માને ધ્યાવવા લાગ્યા. અગ્નિવેગ-મુનિરાજ તો આ પ્રમાણે જ્ઞાન-ધ્યાનપૂર્વક વનજંગલમાં વિચરી રહ્યા છે ને મોક્ષને સાધી રહ્યા છે.—એવામાં એક બનાવ બન્યો.

પૂર્વભવનો કમઠ કે જે નરકમાં ગયો હતો ને ત્યાંથી નીકળીને મોટો અજગર થયો હતો, તે અજગર પણ આ વિદેહક્ષેત્રમાં, ને આ વનમાં જ રહેતો હતો; શિકારની શોધમાં તે જ્યાંત્યાં ભટકી રહ્યો હતો. મોટો અજગર મોઢું ફાડે ત્યાં તો જાણે ભોંયરું હોય—એવું દેખાય. જંગલના કેટલાય પશુઓને તે આખેઆખા મોઢામાં ગળી જતો હતો. ફૂંકાડા મારતો તે અજગર અહીં આવી પહોંચ્યો, ને અગ્નિવેગ મુનિરાજને દેખીને તેમના તરફ દોડ્યો. અરેરે, ક્ષમાધારી મુનિરાજને દેખીને પણ અજગરનો ક્રોધ દૂર ન થયો. શાંતરસમાં ગૂલતા મુનિરાજને દેખીને પણ એ અજગરનું ઝેર ન ઊતર્યું; તે તો ક્રોધપૂર્વક મોઢું ફાડીને આખેઆખા

મુનિરાજને પેટમાં ઉતારી ગયો.

અજગરના પેટમાં પણ મુનિરાજે આત્માના ધ્યાનપૂર્વક સમાધિમરણ કર્યું, ને તે સોળમા સ્વર્ગમાં ગયા. જુઓ તો ખરા એની ક્ષમા ! અજગર ખાઈ ગયો તોપણ તેના ઉપર ક્રોધ ન કર્યો, પોતે પોતાના આત્માની સાધનામાં જ રહ્યા. ક્રોધમાં તો દુઃખ છે, આત્માની સાધનામાં જ પરમ શાંતિ છે. આવા શાંત ભાવથી તેમણે સમાધિમરણ કર્યું.

(૫) સોળમાં સ્વર્ગનો દેવ; અને છઠ્ઠી નરકનો નારકી.

મુનિરાજ તો શાંતભાવથી સમાધિમરણ કરીને સોળમાં સ્વર્ગમાં ગયા, અને અજગર ક્રોધભાવને લીધે પાછો છઠ્ઠી નરકમાં જઈને પડ્યો ને મહાદુઃખી થયો. બંનેનું આયુષ્ય ૨૨ સાગરનું હતું. એક વખતના બે સંગ ભાઈ, તેમાંથી એક તો ૨૨ સાગર સુધી સ્વર્ગનાં સુખ ભોગવીને, અને બીજો ૨૨ સાગર સુધી નરકનાં દુઃખ વેદીને, ત્યાંથી બંને જીવો મનુષ્યલોકમાં આવ્યા,—તેમાંથી એક તો ચક્રવર્તી થયો ને બીજો શિકારી ભીલ થયો. તેની કથા હવેના પ્રકરણમાં વાંચશો.

[૬] ભગવાન પારસનાથ પૂર્વભવ ચોથો વજ્રનાભી-ચક્રવર્તી અને કમઠ-શિકારી ભીલ

આ જંબુદ્વીપના પશ્ચિમ વિદેહમાં અશ્વપુર નગર છે; ત્યાંના રાજાનું નામ વજ્રવીર્ય અને રાણીનું નામ વિજયાદેવી. એક વાર રાણીએ આનંદકારી પાંચ મંગલ સ્વપ્ન દેખ્યા : મેરુપર્વત, સૂર્ય, ચંદ્ર, દેવવિમાન અને જળભરેલું સરોવર. એ પાંચ સ્વપ્નની વાત તેણે રાજાને કરી, અને પૂછ્યું કે હે મહારાજ ! આ પાંચ સ્વપ્નનું ફળ શું છે ?

રાજાએ કહ્યું કે તેના ફળમાં તેને એક ઉત્તમ પુત્ર અવતરશે અને તે ચક્રવર્તી થશે.

રાણી તે સાંભળીને પ્રસન્ન થઈ અને પંચપરમેષ્ઠીનાં ગુણગાન કરવા લાગી. થોડા વખતમાં તેને એક પુત્રનો જન્મ થયો; એનું નામ વજ્રનાભિ. આજ આપણા પારસનાથ ભગવાનનો જીવ ! તે સ્વર્ગમાંથી અહીં અવતર્યો છે. રાજાએ પુત્રજન્મનો મોટો ઉત્સવ કર્યો. નાનકડા રાજકુમાર બાલચેષ્ટાથી સૌને આનંદ કરાવતા હતા...ભલે નાનકડા પણ મહાન આત્માને જાણનારા હતા; તે ક્યારેક આત્માની મધુરી વાતો કરતા, તે સાંભળીને ઘણા જીવોને ધર્મની પ્રેરણા જાગતી; ક્યારેક તે એકાંતમાં ધ્યાન ધરીને ચૈતન્યના ચિંતનમાં બેસતા—જાણે કોઈ નાનકડા મુનિ બેઠા હોય !

વજ્રનાભિ જેમ જેમ મોટા થતા ગયા તેમ તેમ અનેક જાતની વિદ્યાઓ પણ તેને ખીલવા લાગી. તે બુદ્ધિસંપન્ન કુમાર ન્યાયનીતિના માર્ગે ચાલનારા હતા; અનેક ગુણરત્નોના ભંડાર હતા. યુવાન થતાં તેનો રાજ્યાભિષેક થયો. એકવાર ઉત્તમ પુણ્યોદયથી ધર્મચક્રવર્તી તીર્થકર તેના દેશમાં પધાર્યા, અને તે જ વખતે તેના રાજભંડારમાં ચક્રવર્તન ઉત્પન્ન થયું. પુણ્ય કરતાં ધર્મ શ્રેષ્ઠ છે એમ સમજનાર તે રાજકુમારે પહેલાં તો ધર્મચક્રીના દરબારમાં જઈને તીર્થકરદેવનું પૂજન કર્યું; અને પછી સુદર્શનચક્રનો ઉત્સવ કર્યો. તે સુદર્શનચક્રનું એવું સામર્થ્ય કે જે દુશ્મન પર છોડે તેના પ્રાણ હરી લ્યે.—પણ આશ્ચર્યની વાત એ છે કે તે ચક્રવડે એક પણ જીવની હિંસા વગર જ તેણે છખંડને જીતી લીધા,—જાણે કે અહિંસાયકવડે જ છએ ખંડ જીતીને તે ચક્રવર્તી થયા. ચક્રવર્તીનો અપાર વૈભવ તેને મળ્યો; અદ્ભુતવૈભવ હોવા છતાં ચક્રવર્તી જાણતા હતા કે આ બધાય બહારના વૈભવ કરતાંય જીદી જાતનો મારો અનંત ચૈતન્યવૈભવ છે તે જ સુખનો દાતાર છે. બહારનો કોઈ વૈભવ સુખનો દાતાર નથી, તેમાં તો આંકુળતા છે. પુણ્યના ફળથી મળેલો બહારનો વૈભવ તો થોડો કાળ રહેનારો છે, મારો આત્મવૈભવ અનંતકાળ મારી સાથે રહેનાર છે; સમ્યગ્દર્શનરૂપી સુદર્શનચક્ર વડે મોહને જીતીને હું મોક્ષસામ્રાજ્યને મેળવીશ; તે જ મારું ખરું સામ્રાજ્ય છે. આવા ભાનપૂર્વક તે જાગતી ઉદાસ હતા—

“દાસ ભગવંતકી, ઉદાસ રહે જગતસો, સુખીયા સદેવ એસે જીવ સમકિતી હે.”

ચક્રવર્તી—રાજ્યમાં રહ્યા છતાં અંતરમાં અદ્ભુત જ્ઞાન-પરિણતિ સહિત તે દરરોજ અરિહતદેવની

પૂજા કરતા, મુનિવરોની સેવા કરતા, શાસ્ત્રની સ્વાધ્યાય કરતો, સામાયિક વગેરે ક્રિયાઓ કરતા. આમ ધર્મસંસ્કારથી ભરેલું તેનું જીવન બીજા જીવોને પણ આદર્શરૂપ હતું.

એક દિવસે ક્ષેમંકર નામના મુનિરાજ તેની નગરીમાં પધાર્યા; અદ્ભુત વીતરાગી એમનો દેહાર હતો, અવધિજ્ઞાનના તે ધારક હતા. વજ્રનાભી-ચક્રવર્તી તેમનાં દર્શન કરવા ગયા અને તેમને દેખતાં જ તેની આંખો આનંદથી ઊભરાઈ ગઈઃ—ધન્ય રત્નત્રયધારી મુનિરાજ ! આપનાં વીતરાગી ત્રણ રત્નો પાસે આ ચક્રવર્તીનાં ચૌદ રત્નો સાવ તુંચ છે. આમ અત્યંત ભક્તિપૂર્વક મુનિરાજને વંદન તથા સ્તુતિ કરીને આત્માના હિતનો ઉપદેશ સાંભળવાની જિજ્ઞાસા પ્રગટ કરી.

ત્યારે મુનિરાજે તેમને મોક્ષમાર્ગનો અલૌકિક ઉપદેશ આપ્યો; સમ્યગ્દર્શન-જ્ઞાન-ચારિત્રનો વીતરાગભાવ સમજાવ્યો, અને મોક્ષને માટે આવો વીતરાગભાવ જ કર્તવ્ય છે—એમ બતાવ્યું. હે ભવ્ય ! આ સંસારદુઃખથી જો તું છૂટવા ચાહતો હો તો આવી ચારિત્રદશાને અંગીકાર કરો. રાગ આત્માનો સ્વભાવ નથી, રાગ તો દુઃખ છે; તેથી ક્યાંય પણ જરાય રાગ ન કરતાં, વીતરાગ થઈને ભવ્ય જીવ ભવસાગરને તરે છે. હે રાજા ! તમે પણ આવા વીતરાગ-ધર્મને સાધવા માટે તત્પર થાઓ. તમને આત્માનું ભાન તો છે, ને હવે ત્રણ જ ભવ બાકી છે પછી તમે તીર્થંકર થઈને મોક્ષ પામશો.

મુનિરાજનો આવો વીતરાગ ઉપદેશ સાંભળીને ચક્રવર્તી રાજા ઘણા પ્રસન્ન થયા, ને તેમને પણ ઉત્તમ વૈરાગ્ય ભાવનાઓ જાગી. શરીર અને ભોગોથી તેનું મન ઉદાસ થયું ને ધર્મમાં તેનો ઉત્સાહ ઘણો વધી ગયો. તેણે અત્યંત વિનયપૂર્વક મુનિરાજની પાસે મુનિદીક્ષાની પ્રાર્થના કરીઃ—હે પ્રભો ! આ દુઃખમય સંસારથી મારો ઉદ્ધાર કરો...રત્નત્રયરૂપી જહાજ વડે આપ આ ભવસમુદ્રથી મને તારો. સંસારમાં સુખ નથી તેથી તીર્થંકરો પણ સંસારને છોડીને મોક્ષને સાધે છે. પ્રભો ! હું પણ મુનિદીક્ષા લઈને તીર્થંકરોના પંથે આવવા ચાહું છું.

મુનિરાજે કહ્યું—હે ભવ્ય તમારી ભાવના ઉત્તમ છે. તમે ચક્રવર્તીરાજને પણ અસાર જાણીને છોડવા તૈયાર થયા છો અને સારભૂત રત્નત્રયને ધારણ કરવા તૈયાર થયા છો, તેથી તમને ધન્ય છે.—આમ કહીને તે મુનિરાજે વજ્રનાભીચક્રવર્તીને મુનિપદની દીક્ષા આપી. તે ચક્રવર્તી હવે રાજપાટ છોડીને જિનમુદ્રાધારક મુનિ થયા. ચક્રવર્તીની છ ખંડની વિભૂતિના ઉપભોગથી તેઓ સંતુષ્ટ ન થયા તેથી મોક્ષના અખંડ સુખને સાધવા માટે તત્પર થયા. ધન્ય તે મુનિરાજ ! તેમના ચરણોમાં નમસ્કાર હો.

ધન્ય ચક્રીશ્વર આતમહિતમેં છોડ દિયા પરિવાર.....

કિ તુમને છોડા સબ સંસાર....

નિધાન છોડા રત્નો સબ છોડા, જાના જગત અસાર....

કિ તુમને છોડા સબ સંસાર....

રત્નત્રયકો ધારણ કરકે પહુંચે મુક્તિદ્વાર...

કિ તુમને છોડા સબ સંસાર....

ઉંચા હાથીના હોદે બેસનારા ચક્રવર્તી હવે ઊઘાડે પગે વનમાં ચાલવા લાગ્યા; રત્નમણિજડેલા વસ્ત્ર—અલંકારોને છોડીને વસ્ત્ર વગરના તે મુનિરાજ રત્નત્રયથી શોભવા લાગ્યા. સોનાની થાળીમાં જમનારા ચક્રવર્તી હવે હાથમાં જ ભોજન લેવા લાગ્યા. એણે ૧૪ રત્નો છોડીને ત્રણ રત્નો લીધાં, નવનિધાન છોડીને અખંડ આનંદના નિધાનને સાધવા લાગ્યા; છનું હજાર રાણીઓ અને છનું

કરોડની સેના—તે બધાયનો સંગ છોડીને, એકાકી—અસંગપણે વનજંગલમાં વસવા લાગ્યા, ને ચૈતન્યસ્વરૂપ આત્માનું ધ્યાન કરવા લાગ્યા.

એકવાર તે મુનિરાજ જંગલમાં બેઠાબેઠા આત્માનું ધ્યાન કરી રહ્યા હતા; સિદ્ધભગવાન જેવા પોતાના આત્માનો વારંવાર અનુભવ કરતા હતા. જંગલમાં આંસપાસ શું બની રહ્યું છે તેનું તેમને લક્ષ ન હતું, શરીરનું પણ લક્ષ ન હતું; દેહથી મિત્ર આત્મા—હું જ પરમાત્મા છું એવા ધ્યાનમાં એકાગ્ર હતા. એવામાં, દૂરથી સનસનાટી કરતું એક તીર આવ્યું ને એ મુનિરાજનું શરીર વીંધાઈ ગયું.....

—ક્યાંથી આવ્યું એ તીર ? તેમનો પૂર્વભવનો ભાઈ કમઠનો જીવ કે જે નરકમાં હતો અને ત્યાંથી નીકળીને કુરંગ નામનો શિકારી ભીલ થયો હતો, તેણે એ તીર માર્યું હતું, તે ભીલ આ વનમાં રહેતો હતો, હાથમાં ધનુષ્ય—બાણ લઈને ફૂર ભાવથી હરણ વગેરે પશુઓની હિંસા કરતો હતો; તે માંસનો લાલચું હતો. આ રીતે તે મહાન પાપ બાંધી રહ્યો હતો. વનમાં ફરતાં ફરતાં તે ભીલ, જ્યાં મુનિરાજ ધ્યાનમાં બેઠા હતા ત્યાં આવી પહોંચ્યો, ને મુનિરાજને જોતાં જ તેમના પર ભક્તિભાવ આવવાને બદલે પૂર્વભવના સંસ્કારથી તેને ક્રોધ આવ્યો; હાથમાં બાણ લઈને તેણે મુનિ તરફ તાક્યું, ને તે બાણવડે મુનિરાજનું શરીર વીંધાઈ ગયું.

અરેરે ! ક્રોધ કેવો બુરો છે ! ક્યાં જીવનો ઉપશાંત સ્વભાવ ! ને ક્યાં ક્રોધ ! ક્રોધથી અંધ

થયેલો ફૂર જીવ, આ ભગવાન જેવા મુનિરાજને પણ ઓળખી ન શક્યો...ને ધ્યાનમાં સ્થિર એ અહિંસક મુનિરાજની વગર કારણે હિંસા કરીને તે જીવે તીવ્ર અનંતાનુબંધી ક્રોધથી સાતમી નરકનું આયુષ્ય બાંધી દીધું. ક્રોધથી ભાન ભૂલેલા જીવને, એટલું પણ ભાન ન રહ્યું કે આ ક્રોધના ફળમાં કેટલા ભયંકર દુઃખો ભોગવવા પડશે !

અને આ તરફ, શરીર વીંધાઈ ગયું છે તોપણ એ મુનિરાજ તો પોતાના આત્મસ્વભાવમાં નિશ્ચલ છે; એમના ધ્યાનમાં કોઈ શત્રુ કે મિત્ર નથી, રાગ કે દ્વેષ નથી, કોઈ પૂજે કે કોઈ બાણ મારે—તે બંને પ્રત્યે સમભાવ છે, જીવન અને મરણમાં પણ તેમને સમભાવ છે, દેહનુંય તેમને મમત્વ નથી, આત્માના આનંદમાં એવા મશગુલ છે કે દેહ વીંધાવા છતાં તેનું દુઃખ નથી; મોહ હોય તો દુઃખ થાયને ? નિર્મોહીને દુઃખ શું ? એ તો નિર્મોહપણે ધર્મધ્યાનમાં જ એકાગ્ર છે. બાણ મારનાર ભીલ ઉપર પણ તેમને ક્રોધ થતો નથી, વાહ રે વાહ ! ધન્ય ક્ષમાના ભંડાર મુનિરાજ ! તેઓ સમાધિપૂર્વક દેહ છોડીને મધ્યમ—ત્રૈવેદ્યકમાં અહમિન્દ્ર થયા.

વહાલા વાંચકો ! તમે પણ એ ભીલ ઉપર ક્રોધ ન કરશો; પણ ક્ષમાના ભંડાર એવા મુનિરાજ પાસેથી ઉત્તમ ક્ષમાના પાઠ શીખજો. ફૂર ભીલનો જીવ પણ અંતે ધર્મ પામવાનો છે.

તે ભીલનો જીવ પોતાના મહાપાપનું ફળ ભોગવવા માટે સાતમી નરકમાં ગયો. રૌદ્રધ્યાનથી મુનિની હત્યા કરી તેથી તે મહા દુઃખી થયો. સંસારમાં ભમતાં જીવે અજ્ઞાનદશામાં આવા ભાવો ઘણીવાર કર્યા છે. એ જીવ પણ ક્ષણમાં પોતાના ભાવો પલટીને, પોતાનું હિત સાધી શકે છે. અત્યારનો આ પાપી જીવ પણ ક્ષણમાં કેવો પલટો કરીને આત્માનો ઉદ્ધાર કરે છે તે તમે થોડા વખતમાં વાંચશો... અને ત્યારે એ જ જીવ ઉપર તમને પ્રેમ આવશે.

(૭) ત્રૈવેયકમાં અહમિન્દ્ર અને સાતમી નરકમાં નારકી

ત્રૈવેયકમાં ઉપજેલા તે અહમિન્દ્રનું આયુષ્ય ૨૭ સાગરોપમ જેટલા અસંખ્ય વર્ષનું હતું. અને સાતમી નરકમાં ઊપજેલા તે કમઠના જીવનું આયુષ્ય પણ ૨૭ સાગરોપમ હતું. વળી પાછા અહીંથી નીકળીને બંને જીવો મનુષ્યલોકમાં ભેગા થશે. દેવલોકનો આશ્ચર્યકારી વૈભવ જોતાં તે અહમિન્દ્ર વિચારમાં પડી ગયા ને તેમને અવધિજ્ઞાન પ્રગટ્યું; પોતાનો પૂર્વ ભવ તેમણે જાણી લીધો, તેથી ધર્મનો મહિમા આવ્યો કે અહો ! તે મુનિદશા ધન્ય હતી ! તે ચારિત્રવૃક્ષ તો મોક્ષફળ દેનારું હતું, પણ મારી વીતરાગ ચારિત્રદશા પૂરી ન થઈ ને થોડોક રાગ બાકી રહી ગયો તેથી આ દેવલોકમાં અવતાર થયો છે. અહીં પણ મારે જૈનધર્મની ઉપાસના કર્તવ્ય છે. આમ વિચારી ત્યાં દેવલોકના જિનાલયમાં બિરાજમાન શાશ્વત રત્નમય જિનપ્રતિમાનું ખૂબ જ ભક્તિથી પૂજન કર્યું. દેવલોકનાં કલ્પવૃક્ષો પાસેથી પૂજનની સામગ્રી લીધી. તે દેવલોકની ઋદ્ધિ અલૌકિક હતી. ત્યાં અસંખ્યાત સમ્યગ્દષ્ટિ દેવો હતા, તેમાંના કેટલાય દેવો બીજા જ ભવમાં તીર્થંકર થનારા હતા; ને કેટલાય જીવો બીજા જ ભવે મોક્ષ પામવાના હતા.—આવા ધર્મત્મા સાધર્મી દેવો સાથે આનંદપૂર્વક અસંખ્ય વર્ષ સુધી ધર્મચર્યા કરી ને મુનિપણની ભાવના ભાવી.

અને, સાત ભવથી તેમની સાથે સંબંધ ધરાવનાર કમઠના જીવે સાતમી નરકમાં ૨૭ સાગર સુધી અપરંપાર દુઃખની વેદના ભોગવી. જ્યારે તે ભીલ હતો અને મુનિરાજને બાણ મારીને મારી નાંખ્યા, ત્યારપછી થોડા સમયમાં તે ભીલને પણ કોઈએ મારી નાંખ્યો અને કૂરભાવને લીધે રૌદ્રધ્યાનથી મરીને તે સાતમી નરકમાં ઊપજ્યો; ઊપજતાં વેંત ઊંધે માથે ભાલા જેવી જમીન પર પડ્યો અને અત્યંત દુઃખથી પાછો પાંચસો જોજન ઊંચે ઊછળ્યો... પાછો ભૂમિ પર પડ્યો ને ઊછળ્યો; એમ વારંવાર થતાં રેતીની જેમ તેનું શરીર વેરવિખેર થઈ ગયું ને તે ઘણું દુઃખ પામ્યો. અત્યંત ભયભીત થઈને મૂઢની જેમ ચારેકોર જોઈ રહ્યો કે 'અરે, આ બધું શું છે ? હું અહીં ક્યાં આવી પડ્યો ? અહીં તો ચારેકોર દુઃખનો જ દરિયો ઊછળી રહ્યો છે. અરે,, હું ક્યાં જાઉં ? શું કરું ? કોનું શરણ લઉં ? અરેરે ! પૂર્વના મહાપાપથી હું આ નરકમાં આવી પડ્યો ! અહીંની દુર્ગંધ તો સહન થતી નથી, ને અનંતી ઠંડીમાં શરીર ઓગળી જાય છે. આ નરકના કૂવામાંથી હું ક્યારે છૂટીશ !' આમ બહુજ દુઃખથી વિલાપ કરે છે,—પણ ત્યાં એનો વિલાપ કોણ સાંભળે ? કોણ એની દયા કરે ? ઊલટું બીજા નારકીઓ ઘાતકીપણે એને મારે છે. ભૂખ્યા—તરસ્યા તે જીવને અસંખ્ય વર્ષ સુધી ખાવાનું અન્ન કે પીવાનું પાણી મળતું નથી. દુઃખના માર્યા એને કાંઈ સૂઝતું નથી, ક્યાંય ચેન પડતું નથી. ધર્મનું સેવન તો કર્યું નથી, ધર્મત્માની વિરાધના કરીને એકલા પાપનું જ સેવન કર્યું છે, એને તો ચેન ક્યાંથી હોય ! જે નિર્દયપણે જીવોની હિંસા કરે, માંસ ખાય, એવા પાપી જીવો નરકમાં અત્યંત ભયંકર દુઃખો ભોગવે છે; એક ક્ષણ પણ ત્યાં સુખ નથી. હિંસાદિમાં સુખ માનનારા જીવો રાઈ જેટલા ઈન્દ્રિયસુખની ખાતર અનંતા મેરુ જેટલા દુઃખને નોતરે છે. આ રીતે તો પાપી જીવે અસંખ્યાત વરસ સુધી સાતમી નરકનાં મહાન દુઃખો ભોગવ્યા.

[૮] ભગવાન પારસનાથ : પૂર્વભવ બીજો : આનંદકુમાર અને સિંહ

તે દેવલોકમાંથી નીકળીને મરુભૂમિનો જીવ (એટલે કે પારસપ્રભુનો જીવ) તો અયોધ્યાનગરીમાં આનંદકુમાર તરીકે અવતર્યો; અને કમઠનો જીવ નરકમાંથી નીકળીને કૂર સિંહ થયો.

ઋષભદેવ વગેરે પાંચ તીર્થંકર ભગવંતોના અવતારથી પાવન થયેલી અયોધ્યાપુરીમાં વજ્રબાહુરાજા હતા; તેમની પ્રભાવતી રાણીની કુંભે આનંદકુમારનો અવતાર થયો. આનંદકુમાર પોતે આત્માના આનંદને જાણતા હતા, ને બીજા જીવોને પણ આનંદ આપતા હતા. તે મોટા થતાં મહા-માંડળિક રાજા થયા; આઠ હજાર રાજાઓ તેના તાબામાં હતા. આવડા મોટા રાજા હોવા છતાં તે ધર્મને ભૂલતા ન હતા. ધર્માત્માઓનું તે બહુમાન કરતા અને વિદ્વાનોનું સન્માન કરતા. અયોધ્યાની પ્રજા તેના રાજમાં ઘણી સુખી હતી.

ફાગણ માસમાં વસંતઋતુ આવી, ને બગીચાઓ સુંદર પુષ્પોથી ખીલી ઊઠ્યા; ધર્માત્માઓના અંતરના બગીચા પણ શ્રદ્ધા-જ્ઞાન-આનંદનાં ફૂલોથી ખીલી ઊઠ્યા. આનંદમહારાજા બેઠા છે ને ધર્મચર્યા વડે સૌને આનંદ કરાવે છે. એવામાં પ્રધાને આવીને કહ્યું કે 'હે મહારાજ! અત્યારે નંદીશ્વર-પૂજાના દિવસો છે તેથી આઠ દિવસ (ફાગણ સુદ આઠમથી પૂનમ) સુધી જિનંદિરમાં ભગવાનની પૂજાનો મોટો અષ્ટાહ્નિકા મહોત્સવ કર્યો છે; તે ઉત્સવમાં પૂજન કરવા આપ પણ પધારો.

પ્રધાનની વાત સાંભળીને રાજા આનંદ ઘણા ખુશી થયા ને કહ્યું,—અહો, વીતરાગ જિનદેવની પૂજાનો આવો અવસર મહાભાગ્યથી મળે છે. રાજ્યભરમાં ધામધૂમથી મોટો ઉત્સવ કરો ને ભગવાનની પૂજા રચાવો, દાન આપો, ધર્મચર્યા કરો, જિનગુણોનું ચિંતન કરો, ને જૈનધર્મની ખૂબ ખૂબ પ્રભાવના કરો.

પૂજનનો મંગલ-ઉત્સવ ચાલતો હતો એવામાં વિપુલમતિ નામના એક મુનિરાજ જિનમંદિરે આવ્યા. વાહ! એક તો ભગવાનની પૂજાનો ઉત્સવ, અને વળી મુનિરાજની પધરામણી, તેથી ચારેકોર ઘણો જ હર્ષ છવાઈ ગયો. રાજાએ અને પ્રજાએ ઘણી ભક્તિથી મુનિરાજનાં દર્શન કર્યાં.

વીતરાગી મુનિરાજે કહ્યું : 'હે ભવ્ય જીવો! આ આત્મા પોતે જ જ્ઞાન અને સુખસ્વરૂપ છે, તેને તમે ઓળખો. આખા જગતમાં બધે ફરીફરીને જોયું પણ આત્મા સિવાય બીજે ક્યાંય અમને સુખ દેખાણું નહીં. આત્માનું સુખ આત્મામાં જ છે; બહારમાં શોધવાથી તે નહીં મળે. આત્માની ઓળખાણ વડે જ આત્માનું સુખ પમાય છે. રાગ વડે પણ તે સુખ પમાતું નથી. જિનશાસનમાં અરિહંત ભગવાને એમ કહ્યું છે કે પૂજા વ્રતાદિ શુભરાગવડે જીવને પુણ્ય બંધાય છે; અને મોહ વગરનો જે વીતરાગ ભાવ છે તે ધર્મ છે, તેના વડે મોક્ષ પમાય છે.

વળી તે મુનિરાજે કહ્યું કે અત્યારે નંદીશ્વર-જિનાલયોની પૂજાનો ઉત્સવ ચાલે છે; તે નંદીશ્વરદ્વીપમાં બાવન શાશ્વત જિનમંદિરો છે ને તેમાં કુલ ૫૬૫૬ વીતરાગી જિનપ્રતિમા બિરાજે છે. તે જિનપ્રતિમા આત્માના શુદ્ધસ્વરૂપનું પ્રતિબિંબ છે. જેમ અરીસામાં જોતાં પોતાનું મુખ દેખાય છે તેમ વીતરાગી જિનબિંબના દર્શન વડે આત્માનું શુદ્ધ સ્વરૂપ અરિહંત જેવું છે તે લક્ષમાં આવે છે, અને આત્માનું શુદ્ધ સ્વરૂપ આવતાં મોહનો નાશ થઈને સમ્યગ્દર્શન થાય છે. તે નંદીશ્વરદ્વીપમાં કોઈ મનુષ્યો જઈ શકતા નથી; ત્યાં દેવો જ જાય છે અને રત્નોની શાશ્વત જિનપ્રતિમાઓ દેખીને ઘણાય દેવો આશ્ચર્યથી ચૈતન્યના મહિમામાં ઊતરી જાય છે ને સમ્યગ્દર્શન પામે છે. જેમ આત્માનો શુદ્ધ સ્વભાવ શાશ્વત અનાદિનો છે તેમ તેના પ્રતિબિંબરૂપ વીતરાગ પ્રતિમા પણ શાશ્વત આનાદિની છે. તે મૂર્તિ એવી આશ્ચર્યકારી છે કે જાણે સાક્ષાત્ તીર્થંકર ભગવાન જ બેઠા હોય! જાણે કે હમણાં તેમના શ્રીમુખમાંથી દિવ્યધ્વનિ નીકળશે!

વીતરાગતાનું પરમ તેજ તેમની મુદ્રા પર ઝળકી રહ્યું છે. તેને જોતાં આત્માનો સર્વજ્ઞસ્વભાવ યાદ આવે છે. અહા ! ચૈતન્યના અનંતગુણો જાણે કે મૂર્ત થઈને ઝળકતા હોય એવી અદ્ભુત એ રત્નપ્રતિમાની ઝલક છે. તે ભલે અચેતન હોય છતાં ચેતનના ગુણોના સ્મરણનું નિમિત્ત છે. તે મૂંગી મૂંગી જિનપ્રતિમા એમ ઉપદેશ આપે છે કે સંકલ્પ-વિકલ્પો છોડીને તમે તમારા સ્વરૂપમાં ઠરો...હે ચેતન ! તું જિનપ્રતિમા થા ! જેવાં સ્વરૂપે પ્રભુને ધ્યાવશો તેવા સ્વરૂપે તમે થશો. જેમ ચિંતામણિના ચિંતન વડે ઈચ્છિત વસ્તુ મળે છે તેમ જિનપ્રતિમાસમાન શુદ્ધ આત્માના ચિંતન વડે ઈષ્ટફળ-સમ્યક્ત્વાદિ મળે છે. અરે, જેને જિનદેવ પ્રત્યે ભક્તિ નથી તે તો સંસારસમુદ્રની વચ્ચે વિષય-કષાયરૂપી મગરના મુખમાં જ પડેલા છે. દરરોજ જિનવરદેવનાં દર્શન કરીને જિનભાવના ભાવવી તે દરેક શ્રાવકનું કર્તવ્ય છે.

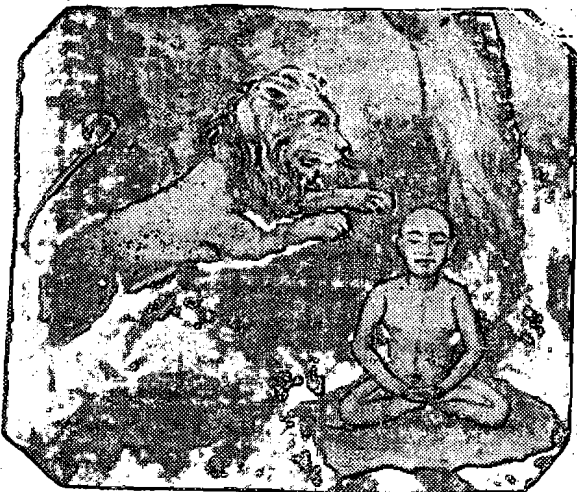
મુનિરાજના ઉપદેશમાં જિનદર્શનનો મહિમા સાંભળીને બધા જીવો ઘણા રાજી થયા, ને અંતરમાં અરિહંતદેવના ગુણોનો તથા આત્માના શુદ્ધ સ્વરૂપનો વિચાર કરવા લાગ્યા. ત્યાર બાદ મુનિરાજ આહારના સમયે નગરીમાં પધાર્યા, ને આનંદરાજાએ નવધા ભક્તિપૂર્વક તેમના હાથમાં આહારદાન દીધું. આહારદાન બાદ મુનિરાજે કહ્યું કે હે રાજન્ ! હવે તમારે બે જ ભવ બાકી છે. આ ભવમાં તીર્થકરપ્રકૃતિ બાંધીને આગામી બીજા ભવમાં તમે ભરતક્ષેત્રમાં રડ મા તીર્થકર થશો...ને સમ્મેદશિખરથી મોક્ષ પામશો. તે સાંભળીને આનંદ રાજા ઘણા જ આનંદિત થયા તેનું નામ પણ 'આનંદ' હતું ને ભાવથી પણ તે આનંદિત હતા.

હવે, શ્રી મુનિરાજે ઉપદેશમાં ત્રણલોકના જિનપ્રતિમાઓનું પણ વર્ણન કર્યું હતું. સૂર્યવિમાનમાં પ્રભુના શાશ્વત જિનબિંબ છે ને જ્યોતિષીદેવો તેની પૂજા-ભક્તિ કરે છે, તેનું અદ્ભુત વર્ણન સાંભળીને રાજા પોતાના મહેલમાંથી તેને નમસ્કાર કરવા લાગ્યા, અને અયોધ્યાનગરીમાં પણ સૂર્યવિમાન જેવું જ એક સુંદર વિમાન બનાવ્યું. હીરામાણેકરત્ન જડેલા તે વિમાનમાં સુંદર જિનપ્રતિમાની સ્થાપના કરી. આ વિમાનની અને તેમાં બિરાજમાન પ્રતિમાની આશ્ચર્યકારી શોભા દેખીને આનંદરાજાને આનંદનો પાર ન રહ્યો. તેઓ હંમેશા સવાર-સાંજ તેની પૂજા કરવા લાગ્યા. આ રીતે રાજાને સૂર્યવિમાનસ્થિત જિનબિંબની પૂજા કરતા દેખીને તેના ઉપર વિશ્વાસને કારણે લોકો પણ દેખાદેખીથી સૂર્યવિમાનને નમસ્કાર કરવા લાગ્યા. રાજા તો સૂર્યવિમાનને નહીં પણ તેમાં સ્થિત જિનબિંબને નમસ્કાર કરતા હતા;—પણ જેમ બાહ્ય જીવો નિશ્ચયને જાણ્યા વગર વ્યવહારને ભજવા લાગે છે તેમ અન્યમતી લોકો પણ જિનબિંબને બદલે સૂર્યબિંબને પૂજવા લાગ્યા.

આનંદ મહારાજા અનેક પ્રકારે ધર્મનું આરાધન કરી રહ્યા છે; તેને વિશ્વાસ છે કે જિનસદેશ મારા આત્માનું ચિંતન કરીને હું પણ જિન થઈશ.—આવી ભાવનાપૂર્વક ઘણાં વર્ષો વીતી ગયા; એક દિવસ તે રાજાએ પોતાના માથામાં સફેદ વાળ દેખ્યો; અને તરત જ તેનું હૃદય વૈરાગ્યથી કંપી ઊઠ્યું કે અરે ! આ સફેદવાળ મૃત્યુરાજાનો સંદેશો લઈને આવ્યો છે કે હે જીવ ! હવે જલદી ચારિત્રદશાને ધારણ કરીને આત્મકલ્યાણ કર. માટે હવે મારે આત્મહિતમાં ઘડીનોય વિલંબ કરવા જેવો નથી. આજે જ આ સંસારનો સર્વ પરિગ્રહ છોડીને, હું શુદ્ધોપયોગી મુનિ થઈશ અને ઉપયોગસ્વરૂપ મારા આત્મામાં એકાગ્ર થઈને ચારિત્રદશા પ્રગટ કરીશ.—આવા દઢ નિશ્ચયપૂર્વક તે આનંદ મહારાજાએ બાર વૈરાગ્યભાવનાઓનું ચિંતન કર્યું અને સાગરદત્ત ગુરુની સમીપ મુનિદીક્ષા લીધી...મુનિ થઈને શુદ્ધોપયોગવડે આત્મધ્યાનમાં એકાગ્ર થયા, અતીન્દ્રિય આનંદના સમુદ્રમાં ગરકાવ થયા...અહા ! એમનો આત્મા રત્નત્રયનાં તેજથી ઝળકી ઊઠ્યો. એમની વીતરાગતા આશ્ચર્ય ઉપજાવતી

હતી. આવી ઉત્તમ આરાધનાસહિત-સ્વાધ્યાયમાં એકાગ્રતાથી તે આનંદમુનિરાજને બારઅંગનું જ્ઞાન ખીલી ગયું—શ્રુતજ્ઞાનનો પવિત્ર સમુદ્ર ઉલ્લસ્યો; બીજી પણ અનેક ઋદ્ધિઓ તેમને પ્રગટી, પણ તેમનું લક્ષ તો ચૈતન્યઋદ્ધિમાં જ હતું, આર્તધ્યાન કે રોદ્રધ્યાન તો તેમને હતું જ નહીં, તેઓ ધર્મધ્યાનમાં એકાગ્ર રહેતા, ને ક્યારેક શુક્લધ્યાન પણ ધ્યાવતા. ધ્યાન વખતે તેઓ પોતાના શુદ્ધાત્મામાં એકમાં જ ઉપયોગને એકાગ્ર કરીને નિર્વિકલ્પ-આનંદને અનુભવતા હતા, ને બીજી બધી ચિંતાઓ તેમને અટકી જતી હતી. એહા, તેમની શાંત ધ્યામુદ્રા દેખીને પશુઓ પણ આશ્ચર્ય પામતાં હતા. સર્વપ્રકારના પરિષદોને સહતા થકા તે આનંદમુનિરાજ આત્મશુદ્ધિ વધારતા હતા અને કર્મોની નિર્જરા કરતા હતા.—અહો, આવું વીતરાગી મુનિજીવન ધન્ય છે, તેમના ચરણોમાં અમારું મસ્તક નમે છે.

તે મુનિરાજ વારંવાર શુદ્ધોપયોગરૂપી જળ વડે ચારિત્રવૃક્ષનું સીંચન કરતા હતા. તેઓ ચારિત્રના મહાન કલ્પવૃક્ષ હતા ને તે કલ્પવૃક્ષમાં જાણે ઉત્તમ ફળ લાગ્યાં હોય તેમ ઉત્તમ ક્ષમાદિ દશધર્મો તેમને ખીલી નીકળ્યા હતા.—આવાં આનંદમુનિરાજે દર્શનવિશુદ્ધિથી માંડીને રત્નત્રયધર્મ પ્રત્યેના પરમ વાત્સલ્ય સુધીની સોળ ભાવનાઓ વડે તીર્થંકરનામકર્મની પ્રકૃતિ બાંધી. બધાય તીર્થંકરો પૂર્વભવમાં આવી ઉત્તમ ભાવનાઓ ભાવે છે. એક તરફથી પુણ્યનો રસ વંધતો હતો, ને બીજી તરફથી ચૈતન્ય-અનુભવ વડે વીતરાગી શાંતરસ-પણ વધતો જતો હતો. શિવપુર પહોંચવા માટે હવે તેમને વચમાં એક જ ભવ બાકી હતો:

તે મુનિરાજ એક વખત વનમાં અડગપણે ધ્યાન કરતા હતા...બહારનું લક્ષણોડીને નિજસ્વરૂપના અવલોકનમાં તેઓ એકાગ્ર હતા. તેમના સર્વપ્રદેશે અપૂર્વ આનંદરસના ફૂવારા છૂટતા હતા. એવામાં ત્યાં એક સિંહ આવ્યો. તેની ભયંકર ગંજનાથી આખું વન ધ્રુજી ઊઠ્યું; વનના પશુઓ બીકના માર્યા ભાગવા લાગ્યા. છલાંગ પર છલાંગ મારતો તે સિંહ વનમાં ચારેકોર ધૂમતો હતો. આ સિંહ તે બીજો કોઈ નહિ પણ આપણો જાણીતો કમઠનો જ જીવ છે. તેની નુજર ધ્યાનમાં; બેઠેલા આનંદમુનિ ઉપર પડી અને કોધથી મોટી ત્રાડ પાડીને તે મુનિ તરફ દોડ્યો. મુનિરાજ ભાગ્યા નહીં, ભયભીત થયા

નહીં, એ તો નિર્ભયપણે ધ્યાનમાં જ બેસી રહ્યા. સિંહે છલાંગ મારીને તેમનું ગળું મોઢામાં પકડ્યું ને પંજાના નખથી તેમના શરીરને ફાડી ખાધું. અરે! એને ક્યાં ભાન હતું કે હું અત્યારે જેના શરીરને ખાઈ જાઉં છું તે જ થોડા વખતમાં મારા ગુરુ થઈને આ સંસારમાંથી મારો ઉદ્ધાર કરશે! સિંહ શરીરને ખાતો હતો ત્યારે મુનિરાજ તો પોતાના ઉત્કૃષ્ટ ક્ષમાભાવમાં જ રહ્યા, તેમણે સિંહ ઉપર જરાય કોધ ન કર્યો. વીતરાગ માર્ગથી જરાપણ ન ડગ્યા. વાહ! ધન્ય મુનિરાજ! ચતુર્વિધ આરાધનાની અર્પડતા સહિત પ્રાણ તજીને તેઓ આનંદસ્વર્ગમાં ઈન્દ્ર થયા.

સિંહ ફૂરભાવથી મરીને પાછો નરકમાં ગયો!

[૯] આનંદમુનિ સ્વર્ગમાં; અને સિંહ નરકમાં

દેવલોકના ૧૬ સ્વર્ગમાંથી ૧૩ મું આનંદસ્વર્ગ છે; ત્યાં અનેક કલ્પવૃક્ષો અને ચિંતામણિ પણ સુલભ છે. પરંતુ શાસ્ત્રકાર કહે છે કે, કલ્પવૃક્ષ પાસે તો ફળની યાચના કરવી પડે ને ચિંતામણિ પાસે ચિંતાવવું પડે ત્યારે તે ફળ આપે છે, પણ વીતરાગધર્મ તો એવો છે કે તે ઈચ્છા વગર પણ ઉત્તમ ફળને આપે છે, માટે ધર્મ જ શ્રેષ્ઠ છે. આનંદસ્વર્ગમાં ઉપજેલા આપણા કથાનાયકને સ્વર્ગમાં આ છેલ્લો અવતાર છે, હવેના ભવમાં તો તે ભગવાન થશે. ભોગોપભોગની વચ્ચે પણ તે જાણતા હતા કે આ ભોગોની ઈચ્છા તે તો અગ્નિ જેવી છે; વિષયોરૂપી લાકડાં વડે તે કદી શાંત થવાની નથી, તે તો ચારિત્ર-જળ વડે જ શાંત થશે.—આ દેવલોકમાં ચારિત્રદશા નથી, ચારિત્રદશા તો મનુષ્યને જ થાય છે. હવે મનુષ્ય થઈને અમે અમારી ચારિત્રદશા પૂર્ણ કરશું ને ફરીથી આ સંસારના ચક્કરમાં નહીં આવીએ. આમ ચારિત્રદશાની ભાવનાપૂર્વક, સમ્યક્ત્વની આરાધના સહિત તેઓ દેવલોકમાં અસંખ્ય વર્ષ સુધી રહ્યા. તેઓ વારંવાર જિનભક્તિનો ઉત્સવ કરતા, અને દેવોની સભામાં ઉત્તમ ધર્મોપદેશ આપતા. તેમના ઉપદેશથી સ્વર્ગના કેટલાય દેવો સમ્યગ્દર્શન પામ્યા.

તે ઈન્દ્ર આયુષ્યમાં જ્યારે છ માસ બાકી રહ્યા ને વારાણસી (બનારસી—કાશી) નગરીમાં પારસનાથ—તીર્થંકરપણે અવતરવાની તૈયારી થઈ, ત્યારે બનારસ નગરીમાં શું થયું? —તે જોવા ચાલો આપણે તે નગરીમાં પહોંચી જઈએ...ને પ્રભુના જન્મોત્સવમાં આનંદથી ભાગ લઈએ.

☆ (૧૦) વારાણસીનગરીમાં પારસપ્રભુનો અવતાર ☆

*	પારસપ્રભુ	પીવડાવતા	ચેતન	આનંદરસ,	*
*	પ્રભુ	આતમ-સ્પર્શન	થતાં જીવન	બન્યું સરસ.	*
*	લોહા	તો કંચન	બને, આત્મા	બને પરમાત્મ,	*
*	ધ્યાન	વડે તુમ સમ	બનું, બસ!	એક જ મારે કામ.	*

જ્યારની આ કથા છે ત્યારે આ ભરતક્ષેત્રમાં ચોથો આરો પૂરો થવા આવ્યો હતો; બાવીસ તીર્થંકરો તો મોક્ષ પધારી ગયા હતા. નેમનાથ ભગવાન ગીરનારથી મોક્ષપધાર્યા તેને પણ ૮૩૭૫૦ વર્ષ વીતી ગયા હતા. અયોધ્યાથી થોડા ગાઉ દૂર કાશીદેશમાં ગંગાનદીના કિનારે વારાણસી (બનારસ) નગરી અત્યંત શોભતી હતી. આ નગરીમાં સાતમા સુપાર્શ્વનાથ તીર્થંકર અવતરી ચુક્યા હતા, ને હવે પાર્શ્વનાથ તીર્થંકરના અવતારની તૈયારી ચાલતી હતી. તીર્થંકરનો અવતાર જ્યાં થવાનો હતો—એવી બનારસી નગરીની શોભાની શી વાત! રાજમહેલના આંગણે આકાશમાંથી દરરોજ કરોડો રત્નોની વૃષ્ટિ થતી હતી. પંદરમાસ સુધી તે રત્નવૃષ્ટિ ચાલી; નગરજનો સમજી ગયા કે કોઈ મહાન મંગળ પ્રસંગની આ નિશાની છે.

વિશ્વપ્રસિદ્ધ એવા બનારસતીર્થમાં તે વખતે મહા ભાગ્યવાન વિશ્વસેનરાજા રાજ્ય કરતા હતા. (કોઈ તેને અશ્વસેન પણ કહે છે.) તેઓ ઘણા ગંભીર હતા, સમ્યગ્દષ્ટિ હતા, અવધિજ્ઞાનના ધારક હતા ને વીતરાગ દેવ-ગુરુના પરમ ભક્ત હતા તેમના મહારાણી બ્રાહ્મીદેવી (બ્રહ્મદત્તા અથવા વામાદેવી) પણ અનેક ગુણસંપન્ન હતા. તે બંનેનો આત્મા તો મિથ્યાત્વના મેલથી રહિત હતો ને તેમનું શરીર પણ મળ-મૂત્ર વગરનું હતું. અહા ! તીર્થકર જેવા પવિત્ર આત્મા જ્યાં વસવાના હોય ત્યાં મલિનતા કેમ રહી શકે ? સિદ્ધાન્તમાં કહ્યું છે કે તીર્થકરને, તેમના માતા-પિતાને, ચક્રવર્તીને, બળદેવ-વાસુદેવ-પ્રતિવાસુદેવને અને જીગલીઆને મળમૂત્ર હોતાં નથી.

એકવાર મહારાણી બ્રાહ્મીદેવી પંચપરમેષ્ઠી ભગવંતીના ધ્યાનપૂર્વક નિદ્રાધીન થયા હતા; ચૈત્રવદ બીજનો દિવસ હતો; ત્યારે પાછલી રાતે તેમણે ૧૬ ઉત્તમ સ્વપ્નો દેખ્યા :-

માતા બ્રહ્મા સ્વપ્ન દેખે પ્રથમ ઐરાવત અહા,
પછી બળદ ને સિંહ, લક્ષ્મીદેવી, માળાપુષ્પતણી મહા.
સૂરજ, ચાંદો, મીનયુગલ, કળશ બે અમૃત ભર્યા,
કમળશોભિત દીકું સરવર, ઉદયિ પણ ઉછળી રહ્યા.
મણિજડિત સિંહાસન, અને વિમાન દીસે શોભતું,
ધરણેન્દ્ર-ધામ ને રત્નરાશિ માતનું મન મોહતું.
નિર્ધૂમ સુંદર જ્યોત જાણે જ્ઞાનની જ્યોત જાગતી,
એ સોળસ્વપ્નો દેખી માતા હૈયે જિનને ધારતી.

મહામંગળકારી સોળ સ્વપ્નો દેખ્યા... ને તે જ વખતે બ્રહ્મદત્તા માતાના પવિત્ર ઉદરમાં પારસનાથના જીવનું આગમન થયું. એનું હૃદય આનંદથી ખીલી ઊઠ્યું ! પ્રભાત થતાં રાજસભામાં જઈને માતાએ સોળ ઉત્તમ સ્વપ્નોની વાત મહારાજા વિશ્વસેનને કરી; અને, તે સ્વપ્નના મંગળ ફળમાં તીર્થકર જેવા પુત્રરત્નની પ્રાપ્તિ થશે-તે જાણીને માતાના આનંદનો પાર ન રહ્યો ! જાણે હૃદયભૂમિમાં ધર્મના અંકૂર ફૂટી નીકળ્યા ! વાહ માતા, તું ધન્ય બની ગઈ ! ઈન્દ્રી અને ઈન્દ્રાણીઓએ વારાણસીમાં આવીને પ્રભુના માતા-પિતાનું સન્માન કર્યું ને ગર્ભકલ્યાણક નિમિત્તે ભગવાનની પૂજા કરી, તથા છપ્પન કુમારીદેવીઓ માતાની સેવા કરવા લાગી. તેઓ વારંવાર તીર્થકરના ગુણગાન કરતી, ને માતાજી સાથે આનંદકારી ચર્ચા કરતી.

ૐ એકવાર માતાએ પૂછ્યું : હે દેવી ! આ જગતમાં ઉત્તમરત્ન ક્યાં રહેતું હશે ?

ૐ દેવી કહે : માતા, તમારા ઉદર-ભંડારમાં જ ઉત્તમરત્ન રહ્યું છે.

ૐ બીજી દેવીએ પૂછ્યું : માતાનું શરીર સોના જેવું કેમ લાગે છે ?

ૐ ત્રીજી દેવીએ કહ્યું કે એને 'પારસ'નો સ્પર્શ થયો છે તેથી.

ૐ ચોથી દેવીએ પૂછ્યું : માતા તમને કેવી ભાવના થાય છે ?

ૐ માતા કહે : જૈનધર્મનો ખૂબ ફેલાવો થાય એવી ભાવના થાય છે.

ૐ દેવીઓ કહે : વાહ માતા ! અમારા દેવલોક કરતાંય અમને અહીં વધુ ગમે છે, કેમકે

અહીં આપની અને બાલતીર્થકરની સેવા કરવાનું મહાભાગ્ય અમને મળે છે. એ નાનકડા ભગવાનને. અમે પારણીયે જુલાવશું, એના હાલરડાં ગાશું, એને ડોંશેડોંશે તેડશું ને એને દેખીદેખીને આત્માનો ધર્મ પામશું.

—આ પ્રમાણે દેવીઓ માતાજી સાથે દરરોજ આનંદકારી ચર્ચા કરતી અને તીર્થકર પ્રભુનો મહિમા ડોંશેડોંશે ગાતી હતી. માતાજીના શ્રીમુખથી એવી મધુરી આત્મસ્પર્શી વાણી ખરતી હતી—જાણે કે તેમના મુખદ્વારા અંદરમાં બેઠેલા પારસનાથ ભગવાન જ બોલતા હોય ! ગર્ભમાં રહેલા જ્ઞાનવંત ભગવાન તે વખતે પણ જાણતા હતા કે મારું ચૈતન્યતત્ત્વ આ દેહના સંયોગથી તદ્દન જાદું છે, ચેતનામય ભાવ જ હું છું. આમ ભગવાન તો પોતાની ચેતનાના આનંદમાં બિરાજતા હતા. એમ આનંદથી દિવસો પસાર કરતાં કરતાં માગસર વદ ૧૧ આવી ને મંગલવધાઈ લાવી.

માગસર વદ ૧૧નાં ઉત્તમદિને ત્રેવીસમા તીર્થકરનો અવતાર થયો....બનારસી નગરીમાં આનંદ છવાઈ ગયો; માત્ર બનારસમાં નહીં પણ ત્રણ ભુવનમાં આનંદ ફેલાઈ ગયો. સ્વર્ગમાં પણ એની મેળે દિવ્ય વાજાં વાગવા માંડ્યા. ઈન્દ્રે જાણ્યું કે ભરતક્ષેત્રના ત્રેવીસમા તીર્થકરનો અવતાર થયો છે, એટલે તરત ઈન્દ્રાસન પરથી નીચે ઊતરીને ભક્તિપૂર્વક એ બાલતીર્થકરને નમસ્કાર કર્યા, ને ઐરાવત હાથી ઉપર બેસીને જન્મોત્સવ ઉજવવા આવી પહોંચ્યા; નાનકડા ભગવાનને મોટાં હાથી ઉપર બેસાડ્યા...હાથી આકાશમાં ઊડ્યો ને ભગવાનની સવારી મેરુપર્વત ઉપર પહોંચી. આ સૂર્ય-ચંદ્ર દેખાય છે તેનાથી પણ ઘણે ઊંચે મેરુપર્વત ઉપર પ્રભુનો જન્માભિષેક કર્યો; એ વખતે પ્રભુનો દિવ્ય મહિમા દેખીને ઘણાય દેવોને સમ્યગ્દર્શન થયું. અહા, પ્રભુ ! આપ તો જન્મરહિત થઈ ગયા, ને આપની ભક્તિથી અમારો જન્મ પણ સફળ થયો; એમ સ્તુતિ કરતા કરતા ઈન્દ્ર-ઈન્દ્રાણી પણ આનંદથી નાચી ઊઠ્યા; અને પ્રભુનું નામ 'પાર્શ્વકુમાર' રાખ્યું.

પ્રભુના જન્માભિષેક વખતે આકાશમાંથી પુષ્પવૃષ્ટિ થવા લાગી. આશ્ચર્ય એ છે કે આકાશમાં ક્યાંય ફૂલઝાડ તો ન હતાં છતાં પુષ્પવૃષ્ટિ થતી હતી ! અનંત આકાશને એમ થયું કે—અહા, આ ભગવાનનું જ્ઞાન તો મારા કરતાંય વિશાળ છે !—એટલે તન્મીભૂત થઈને તે આકાશ પુષ્પદ્વારા પ્રભુની પૂજા કરતું હતું. વળી જેમ હું નિરાલંબી છું તેમ આ ભગવાનનું જ્ઞાન પણ નિરાલંબી છે—એમ નિરાલંબીપણાના આનંદથી ઉલ્લસિત થઈને તે આકાશ પુષ્પવૃષ્ટિ વડે પ્રભુના જન્મોત્સવને ઉજવતું હતું.

મેરુપર્વત ઉપર પારસકુમારનો જન્માભિષેક કર્યા પછી સ્તુતિ કરતાં ઈન્દ્ર કહે છે કે હે પ્રભો ! આપ તો પવિત્ર જ છો...આપને નવડાવાના બહાને ખરેખર તો અમે અમારાં જ પાપોને ઘોઈ નાંખ્યા છે. ઈન્દ્રાણી કહે છે : પ્રભો ! આપને તેડતાં જાણે હું મોક્ષને જ મારી ગોદમાં લેતી હોઉં એમ મારો આત્મા ઉલ્લસી જાય છે. અને રત્ન-આભૂષણો વડે આપને અલંકૃત કરતાં જાણે કે ધર્મરત્નો વડે હું મારા આત્માને જ અલંકૃત કરતી હોઉં—એવો આનંદ થાય છે. એમ કહીને ઈન્દ્રાણીએ બાલતીર્થકરને સ્વર્ગનાં વસ્ત્ર-આભૂષણ પહેરાવ્યા તથા રત્નનું તિલક કર્યું. એ પ્રમાણે પારસકુમારનો અભિષેક કરીને અને દેવલોકના દિવ્ય વસ્ત્રાભૂષણ પહેરાવીને સૌ બનારસનગરમાં આવ્યા. અને બ્રહ્મદત્તા (વામાદેવી) માતાજીને એનો લાડીલો પુત્ર પાછો સોંપતાં કહ્યું : હે માતા ! આપ ધન્ય છો...આપ જગતના માતા છો. આપે આ જગતને જ્ઞાનપ્રકાશક દીવડો આપ્યો છે; હે માતા ! તમારો પુત્ર એ ત્રણ જગતનો નાથ છે.

બનારસીનગરીમાં ઠેરઠેર આનંદોત્સવ થયો. એ તીર્થકરના આત્માને દેખીને હજારો જીવો ચૈતન્યમહિમા સમજી સમજીને આત્મજ્ઞાન પામ્યા. અહા, ભગવાન પોતે કેવળજ્ઞાન પામીને ધર્મોપદેશ આપશે, ને ધર્મવૃદ્ધિ કરશે, ત્યારની તો શી વાત ! પણ તેમનો જન્મ થતાં જ જીવોમાં સ્વયમેવ ધર્મની વૃદ્ધિ થવા લાગી. જેમ સૂર્ય ઊગે ને કમળ ખીલવા માંડે તેમ તીર્થકરસૂર્યનો ઉદય થયો ને ભવ્યજીવોરૂપી કમળ ખીલવા માંડ્યા. જન્મોત્સવની ખુશાલીમાં માતા-પિતાની સન્મુખ દેવોએ સુંદર નાટક કરીને ભગવાનના પૂર્વના નવ ભવો દેખાડ્યા; તેમાં હાથીના ભવમાં મુનિના ઉપદેશથી સમ્યગ્દર્શન પામવાનું દેશ્ય દેખીને ઘણા જીવો પ્રતિબોધ પામ્યા; પછી તે જીવે મુનિદેશ ધારણ કરીને ઉત્તમ ક્ષમાનું કેવું પાલન કર્યું તે પણ બતાવ્યું. એ રીતે પારસકુમારનો જન્મોત્સવ ઉજવીને, તથા માતા-પિતાને ઉત્તમ વસ્તુઓ ભેટ આપીને તે ઈન્દ્રો પાછા પોતાના સ્વર્ગમાં ગયા. એ વખતે તો સ્વર્ગ કરતાંય વારાણસીનગરીનો વૈભવ વધી ગયો હતો, કેમકે તીર્થકર જેવા પુણ્યાત્મા ત્યાં બિરાજતા હતા. સ્વર્ગના દેવો પણ નાનાં બાળકોનું રૂપ ધારણ કરીને પારસકુમારની સાથે રમવા આવતા હતા. અહા ! તીર્થકરનો સહવાસ કોને ન ગમે ! તે દેવકુમારો સાથે ભગવાન પારસકુમાર અવનંવી રમત રમતા, અને કોઈ કોઈવાર ધર્મની ચર્ચા કરીને આત્માના અનુભવનું રહસ્ય પણ સમજાવતા. અહા, એ નાનકડા ભગવાનના શ્રીમુખથી જ્યારે આત્માના અનુભવનો પ્રવાહ વહેતો હશે ત્યારે એ બાલતીર્થકરની વીતરાગરસભરી વાણી સાંભળીને જીવો કેવા આનંદિત થયા હશે ! એમની મુદ્રાના દિવ્ય શાંત ભાવો મુમુક્ષુને અતીન્દ્રિય આત્મસુખની પ્રતીતિ ઉપજાવતા હતા. કેવળજ્ઞાન થયા પછીની તો શી વાત ! પરંતુ તીર્થકરપ્રકૃતિનો ઉદય આવ્યા પહેલાં પણ એમના નિમિત્તે ધર્મવૃદ્ધિ થવા લાગી હતી. ધન્ય અવતાર !

ભગવાનને જન્મથી જ મતિ-શ્રુત-અવધિ ત્રણ જ્ઞાન હતાં, ને ક્ષાયિક સમ્યગ્દર્શન હતું; તેમનો સ્વભાવ અતિશય સૌમ્ય હતો. આઠ વર્ષની વય થતાં તેઓ પાંચ અણુવંતનું પાલન કરવા લાગ્યા. કોઈની પાસે વિદ્યા શિખવાનું તો એમને હતું નહીં. આત્મવિદ્યાને જાણનારા એ ભગવાનમાં બીજી બધી વિદ્યાઓ પણ સ્વયમેવ ખીલી ગઈ; તેમની ચૈતન્યવિદ્યા પણ વૃદ્ધિગત થતી હતી.

યુવાન રાજકુમારને દેખીને એકવાર માતા પિતાએ તેમને લગ્ન માટે અનુરોધ કર્યો, ને કોઈ સુંદર રાજકન્યા સાથે લગ્ન કરવા કહ્યું. પણ પારસકુમારે અનીચ્છા બતાવી; ત્યારે માતાજીએ ગદ્ગદ થઈને કહ્યું કે હે કુમાર ! હું જાણું છું કે તમારો અવતાર વૈરાગ્ય માટે છે, તથા તમે તીર્થકર થવાના છો, અને તેથી હું મારી કુંબને ધન્ય માનું છું; પરંતુ અગાઉ ઋષભાદિ તીર્થકરોએ પણ લગ્ન કરીને જે રીતે માતા-પિતાની ઈચ્છા પૂર્ણ કરી હતી તેમ તમે પણ અમારી ઈચ્છા પૂર્ણ કરો....

ત્યારે પારસકુમાર ગંભીરતાથી કહે છે કે હે માતા ! ઋષભદેવની વાત જાણી હતી; હું બધી વાતે તેમની બરાબર નથી; તેમનું આયુષ્ય ઘણું લાંબું હતું ને મારું આયુષ્ય તો સો વર્ષનું જ છે; અલ્પકાળમાં જ સંયમ ધારણ કરીને મારે મારી આત્મસાધના પૂરી કરવાની છે; તેથી મારે સંસારના બંધનમાં પડવું તે ઉચિત નથી.

વૈરાગી રાજકુમારની એ વાત સાંભળીને માતા-પિતાનાં લોચન આંસુથી ઉભરાઈ ગયા; થોડીવાર તેઓ નીરાશ થયા; પણ અંતે તેમણે સમાધાન કર્યું. તેઓ પણ સૂણ હતા....તેમણે વિચાર્યું કે પારસકુમાર તો તીર્થકર થવા અવતર્યા છે....સંસારના ભોગ ખાતર કાંઈ એનો અવતાર નથી; એનો અવતાર તો મોક્ષને સાધવા માટે છે ને અમારે પણ તે જ માર્ગે જવાનું છે.

★ સર્પયુગલના ઉદ્ધારનો પ્રસંગ ★

એક વખત પારસકુમાર વનવિહાર કરવા નીકળ્યા સાથે તેમનો મિત્ર સુભોમકુમાર પણ હતો. રાજકુમાર પારસનાથને દેખીને જનતા બહુ આનંદિત થતી હતી; અરે વનનાં હરણ વગેરે પશુઓ પણ પ્રભુને દેખીને આશ્ચર્ય પામતા ને શાંતચિત્તે નીરખી રહેતા—કે અહા, આ કોઈ મહાપુરુષ છે કે જેને દેખીને અમને ભય નથી થતો પણ શાંતિ થાય છે ! વનનાં ફૂલઝાડ પણ પ્રભુને દેખીને ખીલી ઊઠ્યાં. વનની શાંત કુદરતી શોભા નીહાળતા—નીહાળતા રાજકુમાર વિચારી રહ્યા છે કે મારે પણ હવે વનવિહારી થવાનો સમય નજીકમાં જ છે. આમ ઉત્તમ ભાવનાઓ પૂર્વક વનવિહાર કરી રહ્યા હતા; એવામાં એક પ્રસંગ બન્યો....વનમાં તેમણે એક તાપસ બાવાને દેખ્યો. કોણ છે એ તાપસ ! તે જાણવા માટે આપણે તેમના પૂર્વભવો તરફ જરાક નજર કરવી પડશે.

પારસનાથ ભગવાન પૂર્વભવમાં જ્યારે અગ્નિવેગમુનિ હતા ત્યારે, તેમના ભાઈ કમઠનો જીવ અજગર થઈને તેમને ખાઈ ગયો હતો ને નરકમાં ગયો હતો; પછી તે કમઠનો જીવ શિકારી થયો ને તેણે વજ્રનાભિ—મુનિને મારી નાંખ્યા; પછી તે સિંહ થઈને આનંદ—મુનિને ખાઈ ગયો. ત્યાંથી પાંચમી નરકમાં જઈને તેણે ઘણાં દુઃખો ભોગવ્યાં, તેમ જ ત્રિયંચ પર્યાયોમાં ત્રણ સાગર સુધી રખડ્યો. અંતે તે જીવ મહિપાલનગરીમાં મહિપાલ નામનો રાજા થયો. પારસનાથની માતા ભદ્રદત્તા, તે આ મહિપાલરાજાની જ પુત્રી હતી, એટલે પારસકુમાર તેમના દોહિત્ર (દિકરીના દિકરા) થયા. તે મહિપાલની રાણીનું મરણ થતાં દુઃખને લીધે તે તાપસ થયો હતો; સાતસો તાપસ તેના શિષ્યો હતા. અજ્ઞાનપૂર્વક કુતપ તે કરતો હતો. સાતસો તાપસો સાથે ફરતાં ફરતાં તે મહિપાલતાપસ આ બનારસીનગરીમાં આવ્યો હતો ને વનમાં પંચાગ્નિ તપ તપતો હતો...અગ્નિમાં લાકડાં બાળતો હતો.

—એવામાં પારસકુમાર પણ તેમના મિત્રો સાથે વનવિહાર કરતાં કરતાં ત્યાં આવી પહોંચ્યા; તેમણે મહિપાલતાપસને દેખ્યો. તેને દેખીને પણ પારસકુમારે વંદન—નમસ્કાર ન કર્યા. અરે, સામાન્ય શ્રાવક પણ કદી કુગુરુને ન નમે તો પછી આ તો પારસતીર્થકર, તે કુગુરુને કેમ નમે ?

રાજકુમારે પોતાનો આદર ન કર્યો તેથી મહિપાલતાપસના મનમાં ક્રોધ થયો...જાણે પૂર્વભવના ક્રોધસંસ્કાર ભભૂકી ઊઠ્યા : અરે, હું આવો મહાન તાપસ—બાવો ! ને આ રાજકુમારનો વડીલ; છતાં તે મને નમન નથી કરતો; તેને રાજ્યનું અભિમાન હશે, પરંતુ હું પણ તેના જેવું જ રાજ્ય છોડીને તાપસી થયો છું; વળી હું તેની માતાનો પિતા થાઉં છું, છતાં આ અભિમાની કુંવર મારો વિનય કરતો નથી. આ પ્રમાણે તે અજ્ઞાની—ગુરુ મનમાં ને મનમાં ક્રોધ કરવા લાગ્યો.

શાંત અને ગંભીર એવા ભગવાન પાર્શ્વકુમાર તો એમને એમ શાંતિથી ઉભા રહ્યા; તેમનું ચિત્ત ઘણું દયાળુ હતું; પણ ખોટા કુગુરુ—તાપસ વગર વિચાર્યે ક્રોધમાં આવી ગયા, અને બોલવા લાગ્યા કે હું મહાન તપસ્વી છું અને પાર્શ્વકુમારની માતાનો પિતા છું છતાં આ અજ્ઞાની કુમાર મને નમસ્કાર કર્યા વગર અવિવેકીપણે ઊભો છે !

ત્યારે પાર્શ્વકુમારનો મિત્ર સુભોમકુમાર કહેવા લાગ્યો કે હે બાબાજી ! 'હું ગુરુ છું ને હું મોટો તપસ્વી છું' એમ સમજીને તમે ભારે અભિમાન કરી રહ્યા છો, પણ તમને ખબર નથી કે મિથ્યાત્વસહિતના આ કુતપથી ને હિંસાથી જીવનું કેટલું અહિત થાય છે ? કાયા અને કષાયોથી જીદા આત્માનો જ્યાં સુધી અનુભવ ન થાય ત્યાં સુધી સાચું તપ હોતું નથી. તમારા આ

અજ્ઞાનમય પંચાગ્નિતપમાં તો છકાયજીવોની હિંસા થાય છે; તેથી તે કુતપ છે, તેનાથી આત્માનું જરાપણ હિત નથી.

સુભોમકુમારની એ વાત સાંભળીને મહિપાલદાદાને વધારે ક્રોધ ચડ્યો; તે કહેવા લાગ્યા કે—તું મને ઉપદેશ દેનાર કોણ ? આ રાજકુમાર તો હજી નાનો છોકરો છે, એને મારા તપની શું ખબર પડે ?—એમ કહીને તે અજ્ઞાની તાપસ કુહાડા વડે લાકડાં ફાડી—ફાડીને અગ્નિમાં હોમવા લાગ્યો. એક મોટું લાકડું કાપીને તે અગ્નિમાં હોમતો હતો...એવામાં...!

—એવામાં અચાનક ભગવાન પારસકુમાર હાથ ઊંચો કરીને ગંભીર સ્વરે બોલી ઊઠ્યા—સબૂર કરો...સબૂર કરો...(અવધિજ્ઞાનથી તેમણે જાણી લીધું કે આ લાકડાંમાં બે સર્પ બેઠા છે, તે કુહાડાથી કપાઈ ગયા છે, ને હમણાં અગ્નિમાં હોમાઈ જશે! તેથી દયાવંત ભગવાન બોલી ઊઠ્યા કે સબૂર કરો...) એ લાકડાંને અગ્નિમાં ન નાંખો !

અજ્ઞાની તાપસ બોલી ઊઠ્યો : તું મને રોકનાર કોણ ? (તે તાપસને ખબર ન હતી કે આ લાકડાંમાં બે નાગ બેઠા છે.)

ભગવાને કહ્યું :—તમે જે લાકડું કાપો છો તેમાં બે સર્પ બેઠા છે, તે પણ કપાઈ ગયા ને અગ્નિમાં બળી જશે...માટે...આવી જીવહિંસા ન કરો...ન કરો.

અવધિજ્ઞાની પારસકુમારની એ વાત સાંભળીને પણ તાપસે વિશ્વાસ ન કર્યો; તેણે કહ્યું—તું વળી એવો કયો ત્રિકાળજ્ઞાની થઈ ગયો. કે તેં આ લાકડાંમાં સર્પ દેખ્યા ? તું તો નકામો અમારા હોમહવનમાં વિઘ્ન કરે છે. ત્યારે સુભોમકુમારે કહ્યું—બાબા ! આ ભગવાન પારસનાથ અવધિજ્ઞાની છે, તેમનું વચન કદી અસત્ય હોય નહીં. તમારે ખાતરી કરવી હોય તો લાકડું ચીરીને જુઓ.

મહિપાલતાપસ (કે જે કમઠનો જીવ છે) તેણે ક્રોધમાં ને ક્રોધમાં કુહાડો લઈને લાકડું કાપ્યું; ત્યાં તો અંદરથી તરફડતો બે સર્પ નીકળ્યા. તેમના શરીરનાં બે કડકા થઈ ગયા હતા ને દુઃખથી બિચારા ધ્રુજતા હતા. તેઓ પારસપ્રભુની સન્મુખ ટગટગ નજરે જોઈ રહ્યા;—જાણે કે તેમને દુઃખથી છોડાવવા વિનંતિ કરતા હોય ! સર્પને દેખીને માણસો તો ચકિત થઈ ગયા; ચારેકોર હાહાકાર થઈ ગયો...મહિપાલ-તાપસ પણ ઘડીક તો આશ્ચર્ય પામી ગયો.

પ્રભુએ સર્પ ઉપર નજર કરી; પ્રભુની દષ્ટિ પડતાં બંને સર્પો ઘણી શાંતિ પામ્યા. ધીર-ગંભીર અવાજે પ્રભુ બોલ્યા : અરે ! જીવોને કેટલું અજ્ઞાન છે ! જ્યાં આવી જીવહિંસા હોય ત્યાં કદી ધર્મ હોઈ શકે નહીં.

તાપસ અભિમાનથી કહેવા લાગ્યો—તું મને ઉપદેશ દેનાર કોણ ? હું તો સાતસો શિષ્યોનો ગુરુ છું !

હજી પણ તેની આવી અવિવેકી વાત સાંભળીને, સુભોમકુમારે કહેવા લાગ્યા—અરે મારાજ ! અમે નથી તો તમને ગુરુ માનતા, કે નથી તમારો તિરસ્કાર કરતા. પરંતુ આપ્ત સર્વજ્ઞ-વીતરાગદેવ, તથા તેમણે કહેલો વીતરાગઅહિંસારૂપ માર્ગ, તેને છોડીને અજ્ઞાનથી તમે મિથ્યાત્વ અને ક્રોધાદિ કષાયને વશ થઈને યજ્ઞના નામે છકાય જીવોની હિંસામાં પ્રવર્તી રહ્યા છો, ને તે ખોટા માર્ગ વડે મોક્ષ મેળવવાની ચાહના કરો છો, તે તો માતૃફોટરાં ખાંડીને ચાવલની આશા કરવા જેવું અજ્ઞાન છે; માટે હિંસામય એવા આ અજ્ઞાનમાર્ગને છોડો ને સાચા જ્ઞાનમાર્ગને અંગીકાર કરો. તમારા ઉપર અમને ઘણો સ્નેહ છે ને પૂર્વમાં

તમે આ પારસકુમારના ભાઈ હતા તેથી અમે તમને આ હિતની વાત કરીએ છીએ. માટે વિચાર કરીને સારી વાત ગ્રહણ કરો ને મનના મેલા ભાવને છોડો.

અહા, કેવો મધુર ઉપદેશ ! હોનહાર તીર્થકરની હાજરીમાં આવો સરસ મજાનો વીતરાગધર્મનો ઉપદેશ સાંભળીને પણ તે કમઠના જીવે સાચો ધર્મ અંગીકાર ન કર્યો. અરે, આવા સાક્ષાત્ હોનહાર તીર્થકર નજર સામે ઊભા છે, તેમને દેખીને પણ એ કુગુરુનો ક્રોધ શાંત ન થયો. જીવ પોતે ભાવશુદ્ધિ ન કરે તો તીર્થકર પણ એને શું કરે ? જો કે ઊંડે ઊંડે તેને ઘા લાગી ગયો કે આ ઉત્તમ પુરુષો સામે મારી કાંઈક ભૂલ થાય છે...પણ ક્રોધ અને અજ્ઞાનને લીધે તેણે સાચા વીતરાગધર્મનો સ્વીકાર ન કર્યો. ધર્મનો લાભ થવા માટે તેને હજી થોડીક વાર હતી. અંતે તો તે આ ભગવાનના જ શરણે આવીને સાચો ધર્મ અંગીકાર કરશે.

એક બાજુ કપાઈ ગયેલા બે સર્પો તરફડી રહ્યા છે, એક બાજુ તે સર્પોની હિંસા કરનાર કુગુરુ ઊભા છે, ને એક બાજુ તે સર્પોનો ઉદ્ધાર કરનારા જગતગુરુ તીર્થકર ઊભા છે ને મધુરવાણીથી વીતરાગધર્મનું સ્વરૂપ કહે છે. બંને સર્પો તો દયામૂર્તિ ભગવાનને દેખીને શાંતિ પામ્યા ને તેમના શ્રીમુખથી વીતરાગધર્મનો ઉપદેશ સાંભળીને ધન્ય બન્યા.

અત્યંત ગંભીર એવા પારસકુમાર કહે છે : હે સર્પરાજ ! આ અજ્ઞાની તાપસના કુહાડાથી તમારા શરીરના ટૂકડા થઈ ગયા છે; પરંતુ તમે ક્રોધ ન કરશો; પૂર્વે ક્રોધ કરવાથી તમે આ સર્પનો અવતાર પામ્યા છો; પણ હવે ક્રોધ છોડીને ક્ષમાભાવ ધારણ કરજો, ને પંચપરમેષ્ઠી ભગવાનનું શરણ લેજો.—એમ કહીને પારસનાથે તે સર્પને ધર્મ સાંભળાવ્યો; બંને સર્પ ખૂબ જ શાંતિથી તે સાંભળતા હતા.—

અહા ! હોનહાર તીર્થકરના દર્શનથી, ને તેમની વાણી સાંભળવાથી, નાગ અને નાગણી પોતાનું દુઃખ ભૂલી ગયા ને શાંતભાવ ધારણ કરીને ઘણી જ ઉપકારબુદ્ધિથી પ્રભુ સામે જોઈ રહ્યા. તે

સર્પના મોઢામાંથી ઝેરને બદલે જાણે અમૃત ઝરતું હતું કે અહીં, અમારા જેવા ઝેરી જીવોને પણ પ્રભુએ કરુણાપૂર્વક સાચો ધર્મ સમજાવ્યો ને અમારું કલ્યાણ કર્યું. ધન્ય છે આ ભગવાનને ! એમ વિચારીને તે બંને સર્પો ભક્તિથી માથું નમાવતા હતા. ને પ્રભુની આંખમાંથી તો અમૃત વરસતું હતું. પ્રભુના શાંતરસઝરતાં વચન સાંભળીને નાગ—નાગણી બંને જીવો ઘણી શાંતિ પામ્યાં; અને પ્રભુના શરણમાં જ દેહ છોડીને, ભવનવાસીદેવમાં ધરણેન્દ્રદેવ તથા પદ્માવતીદેવી થયા. અવધિજ્ઞાનથી ભગવાનનો ઉપકાર જાણીને તેઓ ભક્તિ કરવા લાગ્યા કે ધન્ય જિનધર્મ ! ને ધન્ય પારસનાથ ! કે જેણે અમને સર્પમાંથી દેવ બનાવ્યા, ને સંસારથી છોડાવનારો જૈનધર્મ આપ્યો.

જુઓ તો ખરા, ક્ષમાધારી આત્માની સમીપતામાં નાગ જેવા ઝેરી જીવો પણ ક્રોધ છોડીને ક્ષમાવંત બની ગયા; ને કાપી નાંખનારા કુગુરુ પ્રત્યે પણ ક્રોધ ન કરતાં ક્ષમાભાવથી મરીને દેવ થયા. ધન્ય છે વીતરાગમાર્ગની ક્ષમાને.

આવા વીતરાગધર્મને સાંભળીને પણ દુષ્ટ કમઠના જીવે તેનો સ્વીકાર ન કર્યો; પણ આણે મારું અપમાન કર્યું—એમ સમજીને ઊલટો ક્રોધ કર્યો. સર્પો તો ધર્મ પામ્યા, પણ આ મહિપાલતાપસ ધર્મ ન પામ્યો; તે ક્રોધના શલ્યપૂર્વક મરીને 'સંવર' નામનો જ્યોતિષી દેવ થયો. તેણે ક્રુતપ કર્યો હતો તેથી તે હલકો દેવ થયો.

હવે આ બાજી પારસકુમાર બનારસનગરમાં આત્મજ્ઞાનસહિત વૈરાગ્યજીવન જીવી રહ્યા છે....ને બધા જીવો તેમના દર્શનથી સુખ પામે છે.

★ પારસનાથ-વૈરાગ્ય અને દીક્ષા ★

એકવાર માગશરવદ અગિયારસે પારસકુમાર રાજસભામાં બેઠા હતા ને તેમનો જન્મદિવસ ઉજવાતો હતો; દેશોદેશના રાજાઓ તરફથી ઉત્તમવસ્તુઓ ભેટ આવતી હતી. અયોધ્યાનો રાજદૂત પણ ભેટ લઈને આવ્યો.

પાર્શ્વપ્રભુના દર્શનથી તે આશ્ચર્ય પામ્યો; વિનયથી સ્તુતિ કરીને તેણે કહ્યું : હે પ્રભો ! અમારી અયોધ્યાનગરીના જયસેન મહારાજને આપના પ્રત્યે ઘણો પ્રેમ છે તેથી આ ઉત્તમ રત્નો અને હાથી વગેરે વસ્તુઓ આપને ભેટ મોકલી છે.

પારસકુમારે પ્રસન્નદષ્ટિથી દૂત સામે જોયું અને અયોધ્યાના વૈભવની વાત પૂછી. ત્યારે દૂતે કહ્યું—મહારાજ ! અમારી અયોધ્યાનગરી તો તીર્થકરોની ખાણ છે; તીર્થકરો જે પુણ્યભૂમિમાં પાકે છે તે અયોધ્યાના વૈભવની શી વાત ! અસંખ્ય વર્ષ પહેલાં ભગવાન ઋષભદેવ આ ભરતક્ષેત્રમાં પહેલા તીર્થકર થયા, તેઓ અયોધ્યામાં જ અવતર્યા હતા, તે વખતે ઈન્દ્રે તે નગરીની રચના કરી હતી.

અયોધ્યાના વૈભવની વાત ભગવાન પ્રેમથી સાંભળી રહ્યા છે, ને દૂત કહે છે : પ્રભો ! ત્યારપછી બીજા અજિતનાથ, અભિનંદનનાથ, સુમતિનાથ અને અનંતનાથ એ ચાર તીર્થકરો પણ અયોધ્યાનગરીમાં જ જન્મ્યા હતા. ભરતચકવર્તી, ભગવાન રામચંદ્રજી—વગેરે અનેક જીવોએ અયોધ્યાનગરીને પાવન કરી છે.

અયોધ્યાનગરીનું તેમજ પૂર્વના તીર્થકરોનું વર્ણન સાંભળીને ભગવાન પારસકુમાર ગંભીર વિચારમાં ઊતરી ગયા; તે જ વખતે તેમને મતિજ્ઞાનાવરણનો સાતિશય ક્ષયોપશમ થયો; વૃદ્ધિગત જ્ઞાનવૈભવમાં પૂર્વના અનેક ભવોનો સાક્ષાત્કાર થયો, એટલે જાતિસ્મરણ જ્ઞાન થયું, ને તેઓ સંસારથી વૈરાગ્ય પામ્યા : અરે ! પૂર્વ દેવલોકના વૈભવને પણ આ જીવ ઘણી વાર ભોગવી ચૂક્યો છતાં તેને તૃપ્તિ ન થઈ; બાહ્ય પદાર્થો વડે જીવને કદી તૃપ્તિ થવાની નથી. અહો ! તે ઋષભાદિ ભગવંતો ધન્ય છે કે જેમણે સંસાર છોડીને મોક્ષપદ પ્રાપ્ત કરી લીધું મને તીર્થકરનામ કર્મનું બંધન થયું તેથી શું લાભ થયો ? 'કિં જાતઃ તીર્થકૃત નામ બન્ધનાત્ ?' મારે જગતના સામાન્ય મનુષ્યની માફક સંયમ વગર કાળ ગુમાવવો ઉચિત નથી. ઋષભાદિ જિનવરો જે માર્ગે ગયા તે જ માર્ગે મારે જવાનું છે. માટે હવે આજે જ હું દીક્ષા લઈને મુનિ થઈશ, ને મારી આત્મસાધના પૂરી કરીશ.

—આ પ્રમાણે ભવથી વિમુખ અને મોક્ષની સન્મુખ થયેલા ભગવાન વૈરાગ્યભાવના ભાવવા લાગ્યા : શરીર તો જીવન વગરનું છે, તેનામાં ચેતના નથી; જ્ઞાનદર્શનમય ચેતના તે જ મારું જીવન છે. હું સદા જ્ઞાન-દર્શનસ્વરૂપ એક શાશ્વત જીવ છું; એ સિવાય બીજાં કાંઈ મારું નથી; માટે સર્વત્ર મમત્વ છોડીને હું ચિદાનંદસ્વરૂપમાં લીન થાઉં છું.—આ પ્રમાણે વૈરાગી ભગવાન ચારિત્ર લેવા તૈયાર થયા, ત્યાં તો ચારિત્રમોહની

સેના થરથર ધ્રુજવા લાગી ને ભાગવા માંડી. દીક્ષાનો ઉત્સવ કરવા ઈન્દ્રો આવી પહોંચ્યા; લૌકાતિકદેવો એકાવતારી છે તેઓ પણ આવ્યા ને ભગવાનના વૈરાગ્યની પ્રશંસા કરી.

દીક્ષા માટે તૈયાર થયેલા ભગવાને માતા પાસે જઈને કહ્યું : હે માતા ! હવે હું ચારિત્રસાધના વડે કેવળજ્ઞાન પ્રગટ કરવા જાઉં છું—એ જ પ્રમાણે પિતાજી પાસેથી પણ રજા લઈને ભગવાન 'વિમલા' નામની પાલખીમાં આરૂઢ થયા...ને વનમાં જઈ સ્વયં દીક્ષિત થઈને આત્મધ્યાન કરવા લાગ્યા. ભગવાને ત્રીસ વર્ષની ઉંમરે પોતાના જન્મદિવસે જ દીક્ષા લીધી; તેમની સાથે ત્રણસો રાજાઓએ જિનદીક્ષા લીધી. અહા, ત્રણસો મુનિઓથી ભરેલું એ દીક્ષાવન અદ્ભુત વીતરાગતાથી શોભતું હતું; વનનું એ શાંત-વીતરાગી વાતાવરણ જાણે કે વીતરાગતાને જ પ્રસિદ્ધ કરતું હતું. દિગંબરદશાધારક એ મુનિરાજને વસત્ર તો હતા નહીં. ને અંદર મોહ પણ ન હતો. નિર્વિકલ્પ શુદ્ધોપયોગરૂપ સહજ દશાથી તે મહાત્મા શોભતા હતા.

પ્રભુને ધ્યાનમાં તરત જ સાતમું ગુણસ્થાન પ્રગટ્યું, અને મન:પર્યયજ્ઞાન પણ ખીલી ગયું...અનંતગુણો જાણે એકબીજાની હરિકાઈ કરતા હોય—તેમ ઝડપથી ખીલવા લાગ્યા. મૌનપણે એ પારસમુનિરાજ આત્માના નિજકાર્યને સાધવા લાગ્યા. સૌથી પહેલાં ગુલ્મખેટનગરના બ્રહ્મદત્ત (અથવા ધન્ય) રાજાએ તે મુનિરાજને આહારદાન કર્યું ને તેઓ ખરેખર ધન્ય બન્યા.

દેહ અને આત્માની ભિન્નતા જાણનારા, તથા શત્રુમિત્રમાં સમભાવ રાખનારા તે પારસમુનિરાજ અંતરમાં વારંવાર શુદ્ધોપયોગવડે નિજસ્વરૂપને ધ્યાવતા હતા અને અતીન્દ્રિય આનંદને અનુભવતા હતા તેમની નજીકમાં સિંહ અને હરણ, સર્પ અને મોર વગેરે જીવો પણ શાંતિથી એક સાથે બેસતા ને એકબીજાના મિત્ર બની જતા હતા; પ્રભુને જોઈને તે પશુઓ પણ ખુશ થતા હતા.

સંગમદેવનો ઉપસર્ગ અને પ્રભુને કેવળજ્ઞાન-પ્રાપ્તિ

એ રીતે મુનિદશામાં આત્મધ્યાનસહિત વિચરતાં વિચરતાં ચાર મહિના વીતી ગયા...ભગવાનની શુદ્ધતા વધવા લાગી ને કેવળજ્ઞાન થવાની તૈયારી થઈ એકવાર તે મુનિરાજ સાત દિવસનો ધ્યાનયોગ ધારણ કરીને કાયોત્સર્ગપૂર્વક ઊભા હતા. એમનો દેખાવ કોઈ અદ્ભુત હતો, તેઓ પોતે જ સાક્ષાત્ મોક્ષમાર્ગ હતા, કાયાની માયા વિસારીને તેઓ સ્વરૂપમાં સમાયા હતા ને નિર્ગ્રંથ માર્ગ વડે ભવનો અંત કરી રહ્યા હતા. જગતની બાહ્યદષ્ટિ છોડીને નિજસ્વરૂપના અવલોકનમાં તેઓ મશગુલ હતા. એવામાં એક ઘટના બની.

આકાશમાં એક દેવવિમાન પસાર થતું હતું, પણ જ્યાં ભગવાનની ઉપર આવ્યું કે તે વિમાન એકાએક અટકી ગયું. નીચે પારસનાથ જેવા મુનિરાજ બિરાજતા હોય તેને વંદન કર્યા વગર વિમાન કેમ આગળ જઈ શકે ? એ વિમાનમાં બેઠેલા દેવે ઘણી મહેનત કરી પણ વિમાન તો જરાય ન ચાલ્યું.—કોણ છે એ દેવ ? જાણો છો ? એ તો છે સંગમદેવ, આપણો જુનો ને જાણીતો કમઠનો જીવ !

તે સંગમદેવે વિમાનમાંથી બહાર નીકળીને જોયું તો પારસમુનિરાજને ધ્યાનમાં દેખ્યા ! બસ, એને દેખતાંવેત ભાઈસાહેબ કોધથી સળગી ઊઠ્યા કે નક્કી આણે જ મારા વિમાનને રોક્યું છે. એણે તો ભયંકર વિકરાળ રૂપ ધારણ કર્યું ને ભગવાન સામે આવીને ઊભો,—જાણે કે હમણાં ભગવાનને ખાઈ જશે—એમ અત્યંત કોધથી મોઢું ફાડીને કહેવા લાગ્યો કે અરે માયાવી ! તેં મંત્રથી મારા વિમાનને કેમ રોક્યું છે ? જલ્દી મારા વિમાનને છોડ, નહીં તો તને ભસ્મ કરી નાખીશ.—એમ કહીને તે તો મોઢામાંથી અગ્નિની જવાળા કાઢવા લાગ્યો.

—પણ કોણ બોલે ? ભગવાન તો પોતાના ધ્યાનમાં લીન છે; એ તો નથી બોલતા કે નથી હાલતા—ચાલતા; એમનું રૂંવાડુય ન ફરક્યું. (અરે કમઠ ! અરે સંવર ! તારા ક્રોધથી તું જ બળી રહ્યો છે; તારો ક્રોધ ભગવાનને નહીં બાળી શકે !) કમઠદ્વારા ફેંકાતી અગ્નિની જવાળા પ્રભુથી દૂર જ રહેતી હતી; ભગવાન તો પોતાના ઉપશમરસમાં તરબોળ હતા.

અગ્નિની જવાળાની ભગવાનને કાંઈ અસર ન થઈ તેથી સંવરદેવ વધારે ખીજાયો, અને પહાડ જેવી મોટામોટા પથ્થર ઉપાડીને તે ભગવાનની સામે ફેંકવા લાગ્યો. ઘણા—ઘણા કરતા પથ્થરનો વરસાદ વરસાવ્યો... ધરતી તો ધ્રુજી ઊઠી... ભલભલા જીવો કંપી ઊઠ્યા ને ધરણેન્દ્રનું આસન પણ કંપી ઊઠ્યું; પણ ભગવાન તો અકંપ આત્મધ્યાનમાં લીન રહ્યા... (પથ્થરનો વરસાદ વરસે એવી વિક્રિયા સંવરદેવે કરી પણ ભગવાનને તો ઊની આંચ પણ ન આવી; તેમના પર પથ્થરની એક કણી પણ ન પડી.—એવો જ એમનો અતિશય હતો) તીર્થકરના દેહ ઉપર સીધો ઉપસર્ગ કોઈ કરી શકે નહીં. બહારમાં સંવરદેવ પહાડના પહાડ ઉખેડીને ફેંકતો હતો, પણ એ પથરા તો પ્રભુથી દૂર જ રહેતા હતા; ત્યારે એ જ વખતે પ્રભુ તો અંદરમાં ધ્યાન વડે કર્મપર્વતના ટુકડેટુકડા કરી નાંખતા હતા.

પથ્થરના વરસાદથી પણ પ્રભુ ન ડગ્યા, ત્યારે સંવરદેવે ધોધમાર પાણી વરસાવવા માંડ્યું. હમણાં જાણે આખી પૃથ્વી ડૂબી જશે—એમ દરિયા જેવું પાણી ઉભરાવા લાગ્યું. વનમાં ચારેકોર હાહાકાર થઈ ગયો; પશુઓ ભયભીત થઈને પ્રભુના શરણે બેસી ગયા. સંવરદેવ ક્રોધથી પારસમુનિરાજ ઉપર ઘોર ઉપસર્ગ કરી રહ્યો છે.—પણ પ્રભુ ઉપરના ઉપસર્ગને કુદરત સહન કરી ન શકી; ધરણેન્દ્રનું આસન કંપી ઊઠ્યું. : 'અરે ! આ ઈન્દ્રાસન કેમ ધ્રુજે છે !'—અવધિજ્ઞાનથી તેને ખબર પડી કે અમારા ઉપર પરમ ઉપકાર કરનારા પારસમુનિરાજ ઉપર અત્યારે સંવરદેવ ઘોર ઉપસર્ગ કરી રહ્યો છે—તરત જ ધરણેન્દ્ર અને પદ્માવતી ત્યાં આવ્યાને ઉપસર્ગ દૂર કરવા તત્પર થયા.

એક તરફ સંવરદેવ દ્વેષથી ઉપસર્ગ કરી રહ્યો છે; બીજી તરફ ધરણેન્દ્રદેવ તથા પદ્મામાવતીદેવી ભક્તિરાગથી સેવા કરી રહ્યા છે;—પ્રભુ તો રાગ—દ્વેષ બંનેથી પાર પોતાની ચૈતન્યસાધનામાં જ તત્પર છે. 'શત્રુ-મિત્રપ્રત્યે વર્તે સમદર્શિતા'—એમને નથી સંવર ઉપર દ્વેષ, કે નથી ધરણેન્દ્ર પ્રત્યે રાગ; બહારમાં શું બની રહ્યું છે તેનું તેમને લક્ષ નથી. બહારમાં પાણીનો ધોધ વરસે છે તો પ્રભુના અંતરમાં ચૈતન્યના આનંદનો સાગર ઊછળી રહ્યો છે.

વહાલા વાંચક ! અત્યારે ભગવાન ઉપર આવો ઉપસર્ગ દેખીને તને કદાચ એ કમઠના જીવ ઉપર (સંવરદેવ ઉપર) ક્રોધ આવી જતો હશે !—પણ સબૂર ! તું એના ઉપર ક્રોધ ન કરીશ. એ જીવ પણ હમણાં જ સમ્યગ્દર્શન પામીને ધર્માત્મા બનવાનો છે. જે પારસનાથ ઉપર તે ઉપસર્ગ કરી રહ્યો છે તે જ પારસપ્રભુના શરણમાં આત્માનો અનુભવ કરીને તે સમ્યગ્દર્શન પામશે; ને ત્યારે તેના પ્રત્યે બહુમાન જાગશે કે—વાહ ! ધન્ય તે આત્મા, કે જેણે ક્ષણમાં પરિણામનો પલટો કરીને આત્માનો અનુભવ કર્યો. પરિણામ ક્ષણમાં પલટાવી શકાય છે. ક્રોધ, કાંઈ આત્માનો સ્વભાવ નથી કે તે કાયમ ટકી રહે ! તે ક્રોધથી જુદો જ્ઞાનસ્વરૂપ આત્મા છે. ઉપસર્ગ વખતે પારસનાથે પણ કાંઈ કમઠના જીવ ઉપર ક્રોધ નહોતો કર્યો;—ક્રોધ કર્યો હોત તો તેઓ કેવળજ્ઞાન ન પામત. આ પ્રસંગ દ્વારા મૌનપણે પણ પારસનાથ પ્રભુ એવો ઉપદેશ આપે છે કે હે જીવો ! ઉપસર્ગ કરનારા પ્રત્યે પણ તમે ક્રોધ ન કરશો....તમે શાંતભાવે તમારી આત્મસાધનામાં અડોલ રહેજો.—

બહુ ઉપસર્ગકર્તા પ્રત્યે પણ ક્રોધ નહીં;
વંદે ચક્રી તથાપિ ન મળે માન જો;
દેહ જાય પણ માયા થાય ન રોમમાં,
લોભ નહીં છો પ્રબળ સિદ્ધિ નિદાન જો.

—આવી અપૂર્વ મુનિદશામાં પ્રભુ વર્તી રહ્યા છે. ધન્ય એમની વીતરાગતા ! ધન્ય એમની આત્મસાધના !

આ બાજુ સંવરદેવ તો, જાણે કે ભગવાનને પાણીમાં ડુબાડી દઉં—એમ ધોધમાર વરસાદ વરસાવી રહ્યો છે; ધરણેન્દ્ર અને પદ્માવતી અત્યંત ભક્તિપૂર્વક પાણીમાં કમળની રચના કરીને પ્રભુને પાણીથી અદ્ધર રાખે છે, ને ઉપર મોટી ફેણવડે છત્ર રચે છે. અંદર પરભાવથી અલિપ્ત રહેનારા ભગવાન બહારમાં પાણીથી પણ અલિપ્ત જ રહ્યા.

અહા ! ભગવાન તો આત્મસાધનાથી ન ડગ્યા તે ન જ ડગ્યા. સાત—સાત દિવસ સુધી ઉપસર્ગ કરીને અંતે કમઠ થાક્યો; છેવટના ઉપાય તરીકે તેણે ભયંકર ગર્જના સાથે વિજળીનો કડાકો કર્યો. બહારમાં વીજળીનો ઝબકારો થયો...બરાબર એ જ વખતે પ્રભુના અંતરમાં કેવળજ્ઞાનની દિવ્ય વીજળી ત્રણલોકને પ્રકાશતી ઝબકી ઊઠી ! એકાએક બધાય ઉપસર્ગ અલોપ થઈ ગયા ને સર્વત્ર આનંદ—આનંદ છવાઈ ગયો.—એ મંગલ દિવસ હતો ફાગણ વદ ૪.

ધરણેન્દ્ર અને પદ્માવતી જે ઉપસર્ગ દૂર કરવા માટે ચેષ્ટા કરતા હતા તે કાર્ય કેવળજ્ઞાનના પ્રતાપે આપોઆપ પૂરું થઈ ગયું. પ્રભુ ઉપસર્ગ—વિજેતા થઈને કેવળી બન્યા; કેવળીને ઉપસર્ગ હોય નહીં. ઉપસર્ગ પૂરો થયો એટલે ધરણેન્દ્ર—પદ્માવતીનું કામ પણ પૂરું થયું; ભગવાનના કેવળજ્ઞાનનો આવો દિવ્ય અતિશય દેખીને તેઓ અતિશય આનંદપૂર્વક પારસનાથપ્રભુની સ્તુતિ કરવા લાગ્યા : અહા પ્રભુ ! આપના કેવળજ્ઞાનનો કોઈ અદ્ભુત મહિમા છે. હે દેવ ! આપ સમર્થ છો, અમે આપની રક્ષા કરનારા કોણ ? પ્રભો ! આપના પ્રતાપે અમે ધર્મ પામ્યા છીએ, ને આપે સંસારના ઘોર દુઃખોમાંથી અમારી રક્ષા કરી છે. પ્રભો ! આપના નામ સાથે અમારું નામ દેખીને મૂર્ખ જીવો આપને ભૂલીને અમને પૂજવા લાગ્યા ! પણ પૂજવા યોગ્ય તો આપના જેવા વીતરાગદેવ જ છે—આ પ્રમાણે સ્તુતિ કરી. ભગવાનને કેવળજ્ઞાન થતાં ઈન્દ્રોએ આવીને ભગવાનની પૂજા કરી, ને આશ્ચર્યકારી દિવ્ય સમવસરણની રચના કરી. જીવોનાં ટોળેટોળાં પ્રભુનો ઉપદેશ સાંભળવા આવવા લાગ્યા.

આ બધી આશ્ચર્યકારી ઘટના દેખીને સંવરદેવના ભાવ પણ પલટી ગયા, કેવળી પ્રભુનો દિવ્ય મહિમા દેખીને તેને પણ શ્રદ્ધા જાગી; તેનો ક્રોધ તો ક્યાંય ચાલ્યો ગયો; પશ્ચાત્તાપથી તેણે વારંવાર પ્રભુ પાસે પોતાના અપરાધની માફી માંગી; અને સ્તુતિ કરવા લાગ્યો : અહો, દેવ ! મેં વિના કારણ આટલો બધો ઉપસર્ગ કરવા છતાં આપે તો જરાય ક્રોધ ન કર્યો. ક્યાં આપની મહાનતા; ને ક્યાં મારી પામરતા ! આવા મહાન ઈન્દ્રો જેવા પણ ભક્તિથી જેની સેવા કરે છે એવા સમર્થ હોવા છતાં આપે મારા પ્રત્યે ક્રોધ ન કર્યો અને ક્ષમા રાખી. ધન્ય આપની વીતરાગતા ! એ વીતરાગતા વડે આપે કેવળજ્ઞાનને સાધ્યું ને આપ પરમાત્મા થયા. પ્રભો ! મારા અપરાધ ક્ષમા કરો. અજ્ઞાનથી મેં ક્રોધ કર્યો ને ભવોભવ આપના પર ઉપસર્ગ કર્યો તેથી હું જ દુઃખી થયો ને મેં નરકાદિનાં ઘોર દુઃખ ભોગવ્યા. પ્રભો ! આખરે ક્રોધ ઉપર ક્ષમાનો વિજય થયો છે. હવે ક્ષમાધર્મના મહિમાને મેં જાણ્યો છે. મારો

આત્મા ઉપયોગસ્વરૂપ છે, તે આ ક્રોધથી જુદો છે—એમ આપના પ્રતાપે મને સમજાય છે.

ભગવાને સમવસરણમાં જે ઉપદેશ આપ્યો તે સાંભળીને, સંવરદેવ (કમઠનો જીવ) ભેદજ્ઞાન કરીને વિશુદ્ધ સમ્યગ્દર્શન પામ્યો. પારસપ્રભુના સંગે તે જીવ પાપી મટીને મોક્ષનો સાધક બન્યો. ધરણેન્દ્ર અને પદ્માવતી પણ સમ્યગ્દર્શન પામ્યા; એટલું જ નહીં મહિપાલ તાપસની સાથે જે સાતસો કુલિંગી તાપસો હતા તેઓ પણ ખોટો માર્ગ છોડીને ધર્મનું સાચું સ્વરૂપ સમજ્યા, અને ભગવાનના ચરણોમાં સમ્યગ્દર્શન સહિત તે બધાએ સંયમ ધારણ કર્યો. કુગુરુ મટીને તેઓ સાચા જૈનગુરુ બન્યા, બીજા પણ કેટલાય જીવો ભગવાનના ઉપદેશથી સમ્યગ્દર્શન પામ્યા.

દેખો, મહાપુરુષોનો મહિમા! અનેક ભવ સુધી પારસનાથનો સંગ કર્યો તો કમઠના જીવનો ઉદ્ધાર થઈ ગયો. શાસ્ત્રકાર અલંકારથી કહે છે કે—મહાપુરુષોની સાથે

મિત્રતાની તો શી વાત, શત્રુપણે એનો સંગ પણ અંતે તો હિતનું જ કારણ થાય છે.

કમઠનો જીવ ધર્મ પામ્યો ને ભગવાનની ભક્તિ કરવા લાગ્યો, તે દેખીને લોકો આશ્ચર્યથી કહેવા લાગ્યા : વાહ! દેખો જિનપ્રભુનો મહિમા! કમઠને પણ અંતે તો પ્રભુના શરણે આવવું પડ્યું. જેમ માછલું ઊછાળા મારીને સમુદ્રના પાણીને પીડિત કરે છે તોપણ અંતે તો તે પોતે સમુદ્રના આશ્રયે જ જીવી રહ્યું છે, તેમ કમઠના ક્ષુદ્ર જીવે વેરબુદ્ધિથી અનેક ભવ સુધી પીડા કરી પણ અંતે તો તે પ્રભુના જ શરણમાં આવીને ધર્મ પામ્યો. પ્રભુના આશ્રય વગર તે ક્યાંથી સુખી થાય! અહો પ્રભુનું જ્ઞાન, પ્રભુની શાંતિ, પ્રભુની વીતરાગી ક્ષમા, એની શી વાત! પ્રભુની ગંભીરતા સમુદ્રથી મહાન છે. હે પારસજિનેન્દ્ર! બધા તીર્થંકરો સમાન હોવા છતાં આપની જે વિશેષ પ્રસિદ્ધિ જોવામાં આવે છે તે તો એક કમઠને લીધે!—ઠીક છે, કેમકે અપકાર કરનાર શત્રુઓ વડે જ મહાપુરુષોની ખ્યાતિ ફેલાય છે! પ્રભો! સંવરદેવની ભયંકર વિક્રિયા વખતે પણ આપ ન તો આપની શાંતિમાંથી ડગ્યા કે ન કમઠ ઉપર ક્રોધ કર્યો. આપે તો શાંતચિત્ત વડે જ કમઠની વિક્રિયા દૂર કરી, ને જગતને બતાવ્યું કે સાચો વિજય ક્રોધ વડે નહીં પણ ક્ષમા વડે જ પમાય છે. કમઠના દુષ્ટભાવને લીધે તેને જ નુકશાન થયું. આપને તો આત્મસાધનામાં કાંઈ બાધા ન થઈ. ખરેખર, આપનો મહિમા અને આપની શાંતિ આશ્ચર્યજનક છે. હે પ્રભો! આ ધરણેન્દ્ર અને પદ્માવતી બંને જીવો મહાન કૃતજ્ઞ છે, ઉપકારને જાણનારા છે ને ધર્માત્મા છે—એમ જગતમાં તેમની પ્રશંસા થાય છે, પણ અમારે એ શોધવું પડશે કે આપનો ઉપસર્ગ કઈ રીતે દૂર થયો? શું ધરણેન્દ્રે તે દૂર કર્યો કે આપના કેવળજ્ઞાનના પ્રતાપથી સ્વયમેવ તે દૂર થઈ ગયો? પ્રભો! ખરો પ્રતાપ તો આપનો છે. વાસ્તવિક પૂજ્ય તો આપ જ છો. ધરણેન્દ્ર અને પદ્માવતી તો અમારી જેમ જ આપના સેવક છે. આપના પ્રતાપે જ તેઓ ધર્મ પામ્યા છે—આ પ્રમાણે ભક્તલોકી અનેક પ્રકારે પ્રભુનો મહિમા કરતા હતા. અને દિવ્ય ઉપદેશ સાંભળતા હતા.

અહા, સમવસરણમાં બિરાજમાન તીર્થંકર ભગવાનની શોભા આશ્ચર્યકારી હતી. ત્યાં દિવ્ય સિંહાસન હોવા છતાં ભગવાન તેને સ્પર્શ્યા વગર અદ્ધર આકાશમાં અંતરીક્ષ બિરાજતા હતા. સિંહાસન કરતાં ઊંચે આકાશમાં બિરાજમાન નિરાલંબી ભગવાનને જોતાં જ ખ્યાલ આવતો હતો કે પુણ્યના ઉત્કૃષ્ટ ફળ કરતાંય ચૈતન્યગુણ ઊંચા છે; એ સિંહાસન ઉપર ન બેસીને ભગવાન જગતને એમ પ્રસિદ્ધ કરતા હતા કે પુણ્યફળરૂપ આ સિંહાસન આત્માને માટે અપદ છે—અપદ છે. રત્નજડિત સિંહાસન હોવા છતાં ભગવાન તો તેનાથી અલિપ્ત હતા; તેમને સિંહાસનનો આધાર ન હતો, પણ ઊલટું સિંહાસનની શોભા ભગવાનના પ્રતાપે હતી. એ જ રીતે બહારમાં સ્ફટિકનાં ત્રણ છત્ર ભલે શોભે પણ અંતરમાં પ્રભુનાં રત્નત્રયની શોભા કોઈ ઓર હતી. દેવોનાં દુદ્દુભીવાજાં કરતાય પ્રભુની દિવ્યધ્વનિ વધુ મધુર હતી. પ્રભુના મુખનું પ્રભા—મંડળ ભલે સૂર્ય—ચંદ્ર કરતાં શોભે, પણ એમના કેવળજ્ઞાનની ચૈતન્યપ્રભાનાં અતીન્દ્રિય તેજને તો સમ્યગ્દષ્ટિઓ જ જાણતા હતા.

ભગવાનના સમવસરણમાં કલ્પવૃક્ષ હતાં; દશવિધ ભોગની સામગ્રી દેનારાં ઉત્તમ કલ્પવૃક્ષ જોતાં મુમુક્ષુને એમ થતું કે અરે ! આ કલ્પવૃક્ષ બાહ્યફળ દેનારાં છે, પણ સર્વજ્ઞદેવ તો એવા કલ્પવૃક્ષ છે કે જેની સેવાથી સમ્યગ્દર્શનાદિ ચૈતન્ય-રત્નો મળે ! એટલે તો મુમુક્ષુઓ દશવિધ કલ્પવૃક્ષને દૂર છોડીને, કેવલજ્ઞાનરૂપી અજોડ કલ્પવૃક્ષની સમીપ દોડી જતા હતા, ને અપૂર્વ સમ્યક્ત્વાદિ રત્નો પામતા હતા. અહા, પ્રભુના ગુણમહિમાનું વર્ણન કોણ કરી શકે ? એ વચનગોચર નથી, એ તો જ્ઞાનીઓને અનુભવગમ્ય છે.

ભગવાનનો ઉપદેશ કોઈ અદ્ભુત હતો, આત્માનો પરમ મહિમા સમજાવીને, તેની આરાધનાનો ઉપદેશ ભગવાન દેતા હતા. ભગવાને ઉપદેશમાં શું કહ્યું ? તે ટૂંકમાં જોઈએ—

❖ જગતમાં જાણવાયોગ્ય તત્ત્વો કયા છે ?

જીવ, અજીવ, પુણ્ય-પાપ-આસ્રવ-બંધ, સંવર-નિર્જરા-મોક્ષ એ ૯ તત્ત્વોને જાણવા જોઈએ.

❖ તેમાંથી કયા તત્ત્વોને ગ્રહવા ને કયા તત્ત્વોને છોડવા ?

શુદ્ધ જીવને ગ્રહવો; તથા સંવર-નિર્જરા-મોક્ષને ગ્રહવા; ને બાકીનાં તત્ત્વોને છોડવા. જીવ સદાય પોતાની ચેતના વડે જીવનારો છે.

❖ જીવને મોક્ષ સુખની પ્રાપ્તિ કેમ થાય ?

આત્માના સમ્યગ્દર્શન-જ્ઞાન-ચારિત્રવડે મોક્ષ થાય છે. જીવને પાપથી નરક, પુણ્યથી સ્વર્ગ, અને રત્નત્રયરૂપ વીતરાગધર્મથી મોક્ષ મળે છે.

આવા મોક્ષમાર્ગનો ઉપદેશ ભગવાને આપ્યો. જે માર્ગે પોતે મોક્ષ પામ્યા તે જ વીતરાગમાર્ગ ભગવાને જગતને બતાવ્યો. ઘણા જીવો તે માર્ગ સમજીને ધર્મ પામ્યા; કેટલાય જીવો દીક્ષા લઈને મુનિ થયા; સિંહ-વાઘ-હાથી-વાંદરા-સર્પ વગેરે પશુના જીવો પણ આત્માને સમજીને વ્રતધારી થયા. આમ ચારેકોર ધર્મનો જયજયકાર થઈ ગયો.

ભગવાનના ધર્મદરબારમાં સ્વયંભૂ-સ્વામી વગેરે દશ ગણધરો હતા; ૩૫૦ શ્રુતકેવળી હતા; ૧૦,૦૦૦ ઉપાધ્યાય હતા; ૧૪૦૦ અવધિજ્ઞાની હતા; ૭૫૦ મનઃપર્યયજ્ઞાની હતા; ૧૦૦૦ કેવળજ્ઞાની હતા, ૧૦૦૦ ઋદ્ધિધારી મુનિવરો હતા; ૬૦૦ મુનિવરો વાદ-વિવાદમાં પારંગત હતા; કુલ સોળહજાર મુનિવરો હતા, અને છત્રીસ હજાર આર્જિકા હતાં, તેમાં સુલોચના નામના આર્જિકા મુખ્ય હતા. શ્રાવકો

એક લાખ ને શ્રાવિકા ત્રણ લાખ હતાં. સ્વર્ગના દેવો ને વનનાં પશુઓ પણ પ્રભુની વાણી સાંભળવા આવતા હતા, ને ધર્મ પામીને આત્માનો ઉદ્ધાર કરતા હતા.

શ્રી પારસનાથ તીર્થંકરે ૭૦ વર્ષ સુધી દેશોદેશ વિહાર કર્યો અને છેવટે સમ્મેદશિખર પર્વત પર પધાર્યા હવે તેમને મોક્ષમાં જવાને એક માસ બાકી હતો, એટલે તેમની વાણી અને વિહાર વગેરે ક્રિયાઓ અટકી ગઈ. સમ્મેદશિખરની સૌથી ઊંચી ટૂંક ઉપર પ્રભુ ઊભા હતા, ત્રીજું ને ચોથું શુકલધ્યાન પૂરું કરીને તે અયોગી ભગવાન બીજી જ ક્ષણે ઊર્ધ્વગમન કરીને મોક્ષ પધાર્યા...શરીર છોડીને અશરીરી થયા...સંસારદશા છોડીને મહા આનંદરૂપ સિદ્ધદશારૂપ પરિણમ્યા. ઈન્દ્રોએ પ્રભુનો મોક્ષકલ્યાણક ઉજવ્યો. ભગવાન શ્રાવણ સુદ સાતમે મોક્ષ પધાર્યા હતા તેથી તેને 'મોક્ષસપ્તમી' કહેવાય છે. પારસનાથ ભગવાન મોક્ષ પધાર્યા તેથી તે પર્વત પણ પારસનાથ-હીલ તરીકે આજે ઓળખાય છે. પર્વતની જે ટૂંકથી ભગવાન મોક્ષ પધાર્યા તે પથ્થરની ટૂંક પણ 'પારસ'ના સ્પર્શથી 'સુવર્ણ'ની બની ગઈ એટલે તેનું નામ 'સુવર્ણભદ્ર' પડ્યું. (વીર સં. ૨૪૮૩ માં તથા ૨૪૮૩માં કહાનગુરુ સાથે હજારો યાત્રિકોએ તે સિદ્ધિધામની યાત્રા કરી છે.)

પારસનાથ જિનરાજકી સ્વર્ણભદ્ર ફૂટ જેહ,
મન-વચ-તનકર પૂજહું શિખર-સમ્મેદ યજેહ.

* * *

ક્ષમામૂર્તિ હે દેવ જિનેશ્વર! શિખર સિદ્ધિધામ છે;
સમ્મેદશિખરના સ્વર્ણભદ્ર પર સિદ્ધાલયમાં વાસ છે.
નિજસ્વરૂપને સાધ્યું આપે ચેતનરસ ભરપૂર છે;
પ્રભુ પ્રતાપે આતમ સાધી હરખે હરિ ગુણ ગાય છે.
ગુણ તમારા દેખી પ્રભુજી મનહું મુજ લલચાય છે;
પારસપ્રભુ તુજ ચરણકમળમાં વંદન વારંવાર છે.

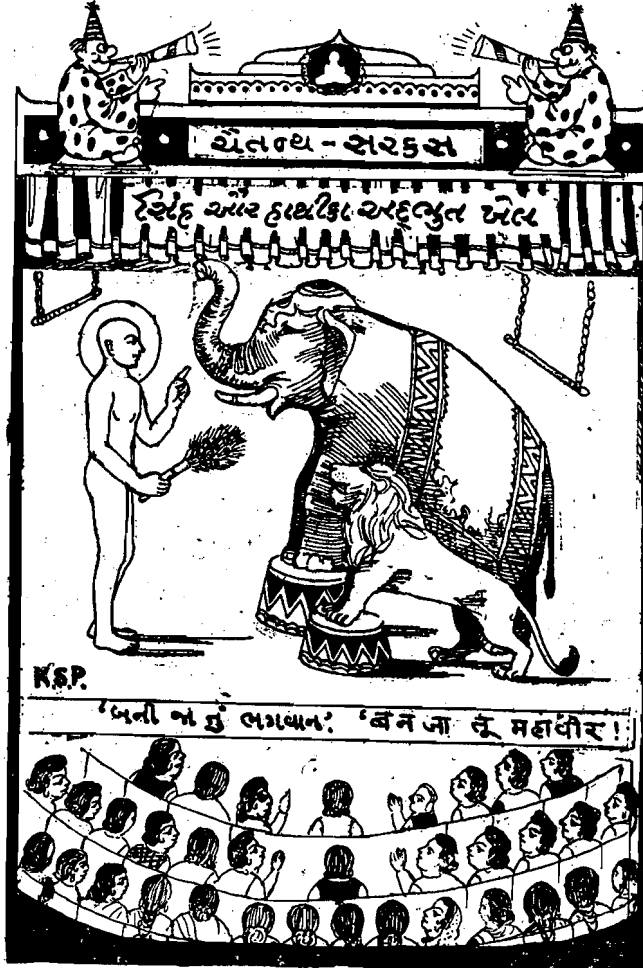
* શ્રી પારસનાથ ભગવાનકી જય હો *

[તેવીસમા તીર્થંકર ભગવાન પારસનાથનું જીવનચરિત્ર અહીં પૂરું થયું.]

* * □

હવે આપ જોશો—ચૈતન્ય-સરકસનાં બે દેશ્યો.

એકવાર અમારી નગરીમાં સરકસ આવ્યું. સરકસના ખેલ તો ઘણા જોયેલાં, પણ આ સરકસના ખેલ તો આત્મામાં ઊતરી જાય એવા અદ્ભુત હતા. એમાં ખેલ હતો-હાથી અને સિંહના જૂલાનો.

રીંગ-માસ્ટર એવા વીતરાગીગુરુએ આદેશ કર્યો : 'બની જા તું ભગવાન! બની જા તું મહાવીર!' તે સાંભળતાં જ, અત્યંત કુશળ એવા તે બંને ખેલાડીઓએ સ્વાનુભૂતિની છલાંગ મારી, ને સમ્યક્ત્વ-જૂલા પર ચડીને મોક્ષમાર્ગમાં જૂલવા લાગ્યા...બંનેને જૂલે જૂલતા દેખીને મુમુક્ષુ-પ્રેક્ષકો વાહ-વાહ બોલી ઊઠ્યા. ત્યાં તો-!

ત્યાં તો, બંને સાધક-ખેલાડી બીજી છલાંગ મારીને ચારિત્ર-ઝૂલા પર ચડી ગયા...હાથી બની ગયો પારસનાથ! સિંહ બની ગયો મહાવીર! ચૈતન્યસરકસમાં આવા અદ્ભુત ખેલ દેખીને ભવ્ય જીવો તો ખુશખુશ થઈ ગયા. આ બંનેએ, ભગવાન થતા સુધીમાં દશ-દશ ભવ સુધી ધર્મઝૂલા પર આત્મસાધનાના જે અદ્ભુત ખેલ કર્યા, તેમાંથી હાથીના ખેલોનું અદ્ભુત રોમાંચક વર્ણન તમે હમણાં વાંચ્યું....ને હવે સિંહના ખેલનું વર્ણન વાંચીને, તમારો આત્માય એવી અપૂર્વ છલાંગ મારવા ઊછળી જશે....

[જુઓ પાનું : ૪૧૭]